

‘אורות המלחמה’ לאור יחס הרב קוק לנצרות

א. הקדמה	ה. אירופה שלפני מלחמת העולם הראשונה
ב. יסודות היסטוריים בהופעת הנצרות	ו. יחס הרב לאירופה
ג. השורשים הרוחניים מהם ינקה הנצרות	ז. הרחורים ותהיות לאור המאמר
ו. עיקרי הנצרות	ח. אחרית דבר
ד. ניתוח רוחני של הדת הנוצרית, על פי הרב	ט. מקורות בכתבי הרב להרחבה ולהעמקה

א. הקדמה

מאמר זה נכתב מתוך לימוד משותף של ‘אורות המלחמה’ (להלן אוה"מ) בחבורה¹. הרעיון שעמד ביסוד הלימוד הוא שברקע לפסקאות באוה"מ עומדים נושאים רחבים, אליהם מתייחס הרב קוק במקומות רבים אחרים, בחינת ‘דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר’. מתוך שלל הסוגיות התמקדנו בפסקאות ה' ו-ח' (יובאו להלן בפרק ו'), בהן מתייחס הרב לאירופה בזמן מלחמת העולם הראשונה ולאושיות תרבותה. התרבות האירופית דאז נשענה בעיקר על יסודות הנצרות, ולפיכך רוב המאמר יעסוק בנצרות².

אמנם, גם יסודות חילוניים החלו לבצבץ באירופה, אולם לעני"ד גם החילון (הן הפילוסופי והן התרבותי) שרוי היה באקלים נוצרי ובמונחים נוצריים. גם כאשר צד מתנגד ומתרחק מצד אחר, שני הצדדים עדיין מצויים על אותה הקשת. ישנו קשר הדוק בין תופעות חילוניות אנטי דתיות לבין הדת ממנה פרשו. בהמשך המאמר

-
1. תודתנו נתונה לרב מאיר מוניץ, המנחה את החבורה, על עזרתו הרבה בהנחיית כתיבת מאמר זה.
  2. המאמר אינו מתיימר להכיל את כל גישת היהדות לנצרות. התייחסויות אלו מתחילות עוד בגמרא, ממשיכות דרך הראשונים ובראשם הרמב"ם, ומגיעות עד לסדרות הויכוחים המפורסמות בין גדולי ישראל לכמרים לאורך השנים. במאמרנו נתמקד ביחסו של הרב לנצרות, ובהמשך המאמר (פרק ג') ננסה לעמוד על הבדל יסודי בהתמודדות זו בין הרב לבין קודמיו.

נתייחס לרבדים השונים של אותה מרידה (דתי-אידיאולוגי, נפשי ואנטי-ממסדי) וכן לפן החילוני של התרבות האירופית.

מטרת מאמר זה היא, אפוא, לעזור ללומד להכיר מעט את יחסו הכללי של הרב לתרבות אירופה ולנצרות, ומתוך כך יוכל בעז"ה להעמיק בעצמו ולהבין את הפסקאות הנ"ל באוה"מ.

בפתח דברינו אנו רואים חובה להעיר הערה כללית. לענ"ד, אנו מוצאים בדברי הרב חריפות גדולה - הן בהיקף הפסקאות והן בהתבטאויות - בהתייחסותו לאירופה, לתרבותה ולדת העומדת בשורשה - הנצרות. חריפות מעין זו, אינה מצויה בדרך כלל בדברי הרב, והיא פותחת פתח למחשבות על הארס והנורא שבנצרות. כמובן, שיש לכך חשיבות רבה לגבי לא מעט סוגיות העולות כיום ביחס לקשרינו עם אירופה ועם תרבות המערב. לא פשוטה המשימה לגזור הדרכות מעשיות מדברי הרב, ולא כל אחד בר הכי לכך. אין אנו מנסים לעשות כן במאמר, ולשם כך יש להיוועץ בכל סוגיא עם מורי הדור.

אולם, לאור דברינו האחרונים יש מטרה נוספת למאמר, והיא להעיר ולעורר את הלומדים להבחין ולאבחן תופעות וגישות הסובבות אותנו, שתוכנן הפנימי הוא הנצרות וספיחיה. אנו רוצים שלפחות נשתדל לקנות את 'חוש הריח'³ לזהות את הנ"ל, ונפתח אינסטינקטים⁴ בריאים הנוגדים חולי זה.

3. "בילדותי הייתי מרגיש סרחון של בית הכסא מבתי התפלות של הגויים, אף על פי שהיו לכאורה

נקיים מאוד, ועמדו בתוך גן של עצים נטועים" [נרפילי טוהר עמ' כ"ג].

4. "האינסטינקט הוא יותר מהיר ויותר מדויק מההכרה השכלית של האדם. ומעלת האדם היא,

שיעלה את כל הכרותיו למרומי הצד העליון שבאינסטינקט, שמשם לקוחה היא הדייקנות והמהירות שלו" [שם עמ' י"ט].

ב. יסודות היסטוריים בהופעת הנצרות'

הנצרות החלה ככת בעם ישראל לפני כאלפיים שנה. אורח החיים בארץ-ישראל היה בעיקרו כפרי. החיים הציבוריים התנהלו בדרך כלל על פי המשפט העברי, על אף שגויים רבים חיו בארץ בעת ההיא.

באותה תקופה נחלק העם בארץ לשלוש קבוצות עיקריות:

- א. **פרושים** - היסוד העממי המונהג ע"י תלמידי החכמים.
- ב. **צדוקים** - אליטה כוהנית, שאנשיה סירבו לקבל את התורה שבע"פ, וממילא גם לא את סמכות חכמיה, וכמו כן לא האמינו בעולם הבא. חייה היו חיי תרבות הלניסטיים (שמות, שפה וכדומה).
- ג. **איסיים** - בודדים שפרשו לחיי 'קדושה' במדבר יהודה. הם קבעו לעצמם לוח שנה משלהם, ולא נטלו חלק בעבודת המקדש, כיוון שלדידם העבודה שם הייתה מלאה בשחיתות, וממילא עבודת הכהנים פסולה. לכת זו היו נציגים בערים השונות, שדאגו לאיסוף תרומות לחברי הכת ולהפצת תורתה. דיני טומאה וטהרה היוו יסוד מכריע בתורתם, וגם בחיי המעשה עסקו בטהרה פולחנית, שזו משיקה, לדידם, לטהרה רוחנית.

באופן כללי ניתן לומר שתקופה זו, של סוף ימי בית שני, מאופיינת בחיפוש אחר 'טהרה' (גם אצל הפרושים אנו מוצאים את המושג 'חבר', שהוא יהודי הנזהר יותר בטהרה).

רוב יהודי הפזורה ישבו באותה העת בערים ועסקו במסחר ובמלאכה. מרכז הקהילה היה בית הכנסת שלא נועד רק לתפילה אלא גם להתכנסויות לצרכים ציבוריים. הם השתמשו רק בשפה היוונית, מחיי התרבות והמסחר ועד לתפילה וקריאת התורה. באותה תקופה נוצר תהליך דו כיווני: מחד הסברת היהדות והשמעתה לאוזניים יווניות, ומאידך קליטת מושגים מההווי היווני והטמעתם בקרב היהודים.

---

5. בכתיבת פרק זה נעזרנו ברב דן בארי; **האנציקלופדיה העברית**, ערך נצרות; **תולדות התרבות**, כרך קיסר וישו, דיוראנט; **ישו הנוצרי ומישו עד פאלוס**, יוסף קלוזנר, הוצאת אריאל, ירושלים, תשנ"ט. (בהמשך המאמר, בבואנו לציין עובדות אודות הנצרות, נפנה לספרו לנוחות הקורא).

בימים ההם שלטה רומי בכיפה, ותרבותה הייתה בנויה על אדני התרבות היוונית. חילוקי דיעות רבים נתגלעו בקרב יושבי הארץ ביחס למלכות, היו שסברו שיש לסבול תחת עול רומי עד יעבור זעם (בעיקר הפרושים), והיו שקראו למרד, בטענה שעליהם לצאת מן השפלות בה הם נתונים (הסקריים, בריונים).

כמיהה עזה לגאולה החלה מפעמת בעם, כתוצאה ישירה מן המצב המתואר לעיל, ועד מהרה הפכה לנושא מרכזי בשיח הציבורי. האיסיים הקצינו והכריזו שבקרוב תהיה מלחמה בין בני האור (האיסיים) לבני החושך (היוונים ושכמותם). אחד מהם, אסיי ושמו יוחנן, נהג להטביל אנשים במי הירדן, ובכך רצה לבטא את עניין הטהרה, שהיא סמל לחזרה בתשובה, ליסודות האמיתיים, כביכול. יוסף בן מתתיהו מציין כי הייתה זו תקופה שרבים 'התנבאו', דרשו ברבים לשוב בתשובה וכדומה.

בנוף זה צמח אותו האיש⁶, שהסתובב בכפרי הגליל ונאם. כאשר המסר המרכזי אותו נשא היה: חזרו בתשובה, אל תהיו צבועים, וותרו לאחרים, היו סלחנים, הקפידו על עצמכם ולא על אחרים ('הדרשה על ההר').

אם ננסה לבחון מה היה מיוחד באותו האיש, דומה כי נוכל להיעזר בהערה שנכתבה אודותיו: "האנשים השתאו כי הוא דיבר מתוך סמכות עצמית", אם זו הערה נכונה, משמע שלא התוכן היה מיוחד אלא סגנון הדברים, הכריזמה⁷, והעצמאות האישית בהתנסחויותיו⁸. כלומר, בניגוד למסורת חז"ל שתולים דבריהם בדברי קדמוניהם

6. שמו ישוע (יהושע) דומה מבחינה פונטית למילה 'ישועה' המתאימה לתכנים עליהם דיבר, כפי שנראה להלן. כיהודים, אין אנו מעוניינים לקשור את האיש למושג הישועה ולכן התקבל במסורת ישראל לקרוא לו ישו. הדבר גם מבטא את סלידתנו מהאיש, בכך ששמו הוא ראשי התיבות: ימח שמו וזכרו. כמו כן חז"ל הקפידו, שלא להזכיר כלל את שמו ולכנותו: 'אותו האיש', ואף אנו צעדנו בעקבותיהם.

7. "מחוללה (של הנצרות) היה בעל כח אישי נפלא, הזרמתו הנפשית היתה גדולה..." [מאמרי הרא"ה עמ' 5-6]. ועי' באגרות הראי"ה ח"ב עמ' ל"ד.

8. ישנה בעיה היסטורית עם כתבי האוונגליון כיוון שיש ארבעה נוסחים (לוקאס, מתי, יוחנן ומרקוס) לאוונגליון (יבשורה טובה), שלושה מקבילים פחות או יותר והרביעי שונה. מדובר על 100-80 שנה לאחר מותו של אותו האיש. יש להניח שבכל עריכה וסיכום העורך מכניס נופך

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

'אמר פלוני בשם פלוני', אמר אותו האיש את הדברים כביכול מעצמו, 'א-להים אמר לי וכו'.

הוא עבר בכפרי הגליל ואט אט הופצו סיפורים שריפא חולים, גירש שדים וכדומה. לאותו האיש התלוו שנים עשר תלמידים, אנשים פשוטים מאוד, 'דייגים מטבריה', שנקראו מאוחר יותר - 'השליחים'. פעילותו של אותו האיש התרכזה בגליל כיוון שלא היה מסוגל להתמודד עם תושבי ירושלים המשכילים.

לאחר צליבתו של אותו האיש החלו תלמידיו לחיות ב'קומונה', שהפכה בשלב מסויים לקהילה בהנהגת יעקב, שככל הנראה היה אחיו. קהילה זו הקפידה עדיין על שמירת המצוות, וראתה עצמה כ'ישראל האמיתי', והמתונה לשובו של אותו האיש כמשיח, כגואל. ראוי לציין כי בתקופה זו משמעות הביטוי 'בן א-להים' הייתה מקורב לא-להים, צדיק גדול.

כת זאת יכולה הייתה להישכח ולהיעלם, כמו תופעות דומות בתקופתה, אלמלא 'שאול מתרשיש' (פאולוס). הוא היה תלמיד חכם (ייתכן שלמד אצל רבן גמליאל), למד פילוסופיה, והיה בעל ידע כללי נרחב (רקע זה מופיע ב'מעשה השליחים' באוונגליון). בתחילה רדף את הנוצרים, אולם 'בדרך לדמשק' (תיאור היסטורי שהפך לביטוי), כשהיה בדרכו לרדוף ריכוז נוצרים ששהה שם, 'נתגלה' אליו אותו האיש, וקבל בפניו על עוינותו כלפי עדת מאמיניו. מאותה שעה שינה אורחותיו והפך למפיץ תורת אותו האיש ברבים. פאולוס קיבל על עצמו להיות 'נביא לגויים', אולם בתחילת דרכו החדשה ניסה לפנות אל היהודים. בבתי הכנסת היה עולה לדוכן ומקריא מפרשת "הנה ישכיל עבדי" [ישעיה נ"ג] - ודורש שנתקימה פרשה זו באותו האיש, והיה מוסיף שמיתתו היא כקרבן המכפר על הכל, והוא בן הא-להים (כפשוטו, ולא רק כדימוי) והמאמין בו יוושע. ברם, דרשות אלו לא מצאו אוזן קשבת אצל היהודים.

משלו ועל כן אי-אפשר להיות בטוחים שההערה דלעיל אודות הסמכותיות של אותו האיש - אותנטית.

9. תיאור של אדם צדיק ומיוסר, הסובל את סבלו של הדור/העולם. עיין שם בפרשנים, המייחסים את התיאור לסבל עם ישראל בכלל.

באותה תקופה, כתוצאה ממשבר דתי כללי אצל הגויים, החל חיפוש אחר משמעות לחיים בכל מרחב האימפריה הרומית. אנשים החלו מחפשים ממד רוחני לחייהם - ישועה, אמונה. ייתכן שדבר זה נבע מחומרנות היתר שאפיינה את הרומאים (גילוי עריות ציבורי, קרקסאות ואלימות). ניתן לזהות שני כיוונים מרכזיים שאליהם פנו הצמאים לרוח:

א. אלילות (האל המצרי - איזיס, והאלים הפרסיים - לאש, מיתרא).

ב. יהדות. ברם, המעבר אל היהדות אינו קל. מלבד משוכת ברית המילה שעל הבא בשעריה לעבור, אורח החיים היהודי עצמו הוא תובעני ומרתיע.

לבתי הכנסת החלו להגיע גויים, מתוך עניין, ובקשו לשמוע את הנאמר שם. בניגוד ליהודים שאטמו אזניהם לדברי פאולוס, אצל הגויים נפלו דבריו על אוזניים קשובות, שכן לדידו אין צורך בברית מילה (לפחות לגויים), ואין צורך לשמור על המצוות, שהרי כבר בא אותו האיש והביא ישועה, ותיקן הכל. לא עוד הבדל בין גוי ליהודי, אלא קהילה אחת שכל הטובל ומקבל על עצמו את האמונה, נכנס תחת כנפיה, ונושע.

במשך כשלוש מאות שנה רדפו הרומאים את הנוצרים, מכיוון שרק היהודים היו פטורים מעבודת אלילים. רדיפות אלו חיזקו את המאמינים וגיבשו אותם, עד כדי מסירות נפש. לבסוף, קיבלה על עצמה האימפריה הרומית את הנצרות (הקיסר קונסטנטין, בשנת ד'פ"ה, 325 לספ"ה), ונחקקו חוקים נוצריים.

בהמשך, בין השנים ד'פ' - ד'ק"ד (320 ל- 354 לספ"ה), היו לא מעט אסיפות בישופים בהן השתנו 'עיקרי הנצרות', ובעיקר התעורר פולמוס סביב השאלה בדבר היות אותו האיש א-לוה. בועידה האחרונה נקבע סופית שהוא אכן א-לוה, וקבעו את יום ה- 25 בדצמבר כיום הולדתו. עם השנים החלו חלק מהכנסיות להכניס פולחנים שונים, וכך התגבש עם הזמן 'אופן העבודה המעשי' של הנצרות.

ג. השורשים הרוחניים מהם ינקה הנצרות ועיקרי הנצרות¹⁰

את השורשים הרוחניים עליהן נשענת הנצרות אפשר לכלול בשלוש קבוצות מרכזיות:

- א. יהודיים - כיוון שפרשה מן היהדות, לקחה ממנה עקרונות יסודיים.
- ב. אליליים - הדתות הרווחות באותה תקופה גרמו ללקיחת יסודות רוחניים ואף פולחנים אליליים. אע"פ שהנצרות הצהירה על אמונה בא-ל אחד, בפועל אנו מזהים נדבכים אליליים משמעותיים בנצרות. ניתן לזהות שתי סיבות עיקריות לכך:

1. האווירה הכללית בזמן יצירת הנצרות, שהייתה רוויה בעבודת אלילים.
2. עם השנים, כאשר רצו להכניס יותר מאמינים לדת, 'התגמשו' הכמרים על מנת שהעמים האליליים יקבלו על עצמם את הדת הנוצרית.
- ג. עצמאיים - כמו בכל לידת דת חדשה היא מרכיבה ומפרקת מהדתות הקודמות והסובבות אותה, וממציאה פולחנים לעצמה. עד היום ישנם הבדלים רבים בין הזרמים והכנסיות השונות.

נרחיב מעט את היריעה:

- א. **בעקבות היהדות** - הנצרות מאמינה בעולם נברא ע"י בורא, משיגה, המנבא את הראויים ומשתמש במערכת של שכר ועונש. כמו כן כל הכתוב בתנ"ך, אמת.¹¹ עקרונות רבים בנגלה ובנסתר נלקחו מהיהדות ועוותו בידי הנוצרים.¹² לדוגמה, אחד העניינים הבולטים הוא חשיבות ה**חסד**. אנו מוצאים הן בכתביהם והן בפועל ריבוי מעשי חסד.

---

10. השתדלנו לתמצת ולרכז את עקרי הדברים. מחד גיסא אין לנו עניין להביא פסקאות מהאוונגליון וכדומה, אולם מאידך גיסא על-מנת שהלומד יבין את הניתוח של הרב בפרק הבא, עליו להכיר מעט מאושיות הנצרות. לעיון נוסף בנושא ראה מאמרו של הרב אורי שרקי, **צהר**, גליון ב'.

11. עיין **כזרי א'**, ד.

12. במהלך ההיסטוריה וכן כיום, המגע שלנו עם העולם הנוצרי גרם לנו לקלוט רעיונות נוצריים ולהטמיעם. הדבר נעשה בחלקו כי אנו 'מזהים' רעיון שנשמע לנו מוכר, יהודי לכאורה. וע"פ האמור ייתכן שבבסיסו אכן עמד רעיון יהודי. על הסיבוך הזה נרחיב בפרק ז' בסוגיית הקבלה מאירופה.

ב. אלילות¹³ -

דוגמאות ספורות:

1. הבודהאיזם - בודהא קדם לאותו האיש ב-600 שנה, וע"פ המסורת הבודהאיסטית נולד לבתולה, מ'שד קדושי' ב-25 בדצמבר (חג המולד, אגב, תאריך זה חוזר במספר דתות אליליות כתאריך מרכזי וחשוב). גם בודהא נטבל בטקס מרשים. עיקר משנתו: כל פעולה צריכה לנבוע מרחמים ואהבה לזולת. מאמיניו מצווים לעזוב את העולם, לוותר על הרכוש ולקבל על עצמם עניות. בודהא קבע: "אדם חכם צריך לברוח מחיי נישואין כבורח מפני ערימת גחלים לזהטות". בין כינויו: 'אדון העולם' ו'מושיע העולם' (דברים אלו הובילו את ההיסטוריון דואן לקבוע¹⁴, שהנוצרים הם ללא ספק כיתה או העתק של הדת הבודהאיסטית).

2. אלילות פרסית - מיתרא, אל השמש של פרס, הוא אחד משלושת האלים המושיעים, ואף הוא נולד ב-25 בדצמבר. גם הוא הוטבל, ויום א' מקודש אצל מאמיניו.

3. אלילות מצרית - אוסיריס, אל התבואה של מצרים, נולד אף הוא בתאריך הידוע, ונהרג בשל בגידה. הוא קם לתחייה, עלה לגן עדן, ומשם הוא מולד¹⁵.

אמונת השילוש - אמונה ש'האב הבן והרוח הקדושה' חד הם. את הקביעה הזאת קבעו לאחר מות אותו האיש, והיא הגשמת הא-להות ומהווה ע"ז (וכן פסק הרמב"ם להלכה). כאמור, אגדת הולדת אותו האיש הושפעה כמעט באופן ודאי מסיפורים על אלילים קדומים.

13. עסקו בנושא, ההיסטוריונים: J.G. Frazer; F. Cumeat; T.W. Doane; J.M. Robertson.

14. Bible Myths; T.W. Doane.

15. דמיון נמצא גם ל'קרישנה', 'תמוז-אדוניס' (אל הצמחיה של סוריה ובבל), ו'ידיוניסוס-בכחוס' (אל היין והצמחיה של יוון), אך לא מצאנו לנכון להאריך בדבר.

פולחנים אליילים - כדוגמת תמונות, צלמים ופסלים לעיטור בית יראתם,
ואכילת בשר ויין 'מקודשים' (בשר אותו האיש) ועוד.

ג. יצירה עצמית:

1. **הולדת והופעת אותו האיש -** ע"פ הנצרות הוא מיסד הדת, המשיח הא-להי עליו נתנבאו כל הנביאים, ומותו מהווה כפרה לכל העולם. אמנם, כאמור, ישנם רמזים עבים לכך שהסיפורים אודותיו מושפעים מדתות אליליות, עם זאת הסיפור הספציפי, והאגדות שנקמו סביבו הן יצירה עצמית נוצרית.

2. **שנתת ישראל והצורך בהמרת דתם -** זו יצירה עצמית של הנוצרים, והיא עומדת כנקודת יסוד מרכזית בתפיסת עולמם. ע"פ הנצרות 'הומרה' היהדות מלהיות הדת הנבחרת האהובה ורצויה לפני האלוקים, עקב אי קבלתה את אותו האיש וחידושו. לפיכך השנאה והשפלת ישראל ליוותה את הנצרות מיום היווסדה עד ימינו אנו. מציאות 'היהודי הנוודד' היוותה ראייה לעיקרון זה. הנצרות מתפרנסת ומתקיימת מהשפלת ישראל ומהיותו עם דחוי.

3. **הברית החדשה -** הנצרות יצרה את האוונגליון כ'המשך' לתורת משה, והמשך זה אף נעשה חשוב לידם מן התנ"ך עצמו. הוא מכונה בפייהם גם 'הברית החדשה' (על פי הכתוב [ירמיהו ל"א], "הנה ימים באים... וכתתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה"), וכל זה בניגוד לברית הישנה, ברית מצרים, שאליבא דנצרות בטלה). על אף שאותו האיש הכריז שלא בא לשנות דבר מתורת משה, דגלה הנצרות בביטול המצוות המעשיות, ובמהלך השנים התגבשה דת זאת סביב רעיונות, סמלים ורגשות בלבד.¹⁶

---

16. נשרטט את הקווים העיקריים בתהליך ביטול המצוות אצל הנוצרים: עיקר התהליך בוצע ע"י פאולוס תוך מחלוקת פנימית עם ראשי הקהילה הנוצרית הירושלמית (בראשות יעקב). במסע השליחות הראשון שלו (יחד עם בר-נבא) הוא קיבל מומרים גויים בלי לדרוש ברית מילה. באנטיוכיה פגשה אותו משלחת מירושלים ששמעה על כך והוכיחה אותו על המעשה. הם שבו לירושלים ושם התנהל ויכוח סביב העניין ביועידת השליחים' (בשנת ג' אלפים תת"ז, 47 לספ"ה לערך). יעקב התנגד אבל פטרוס הגן על פאולוס (פטרוס עצמו כבר טען קודם שקיבל חזון על פיו אפשר לקבל גרים רק בטבילה וללא מילה; מאוחר יותר כנראה שינה דעתו ופאולוס

4. **עולם חסר תקנה** - העולם לאחר חטא האדם הראשון הוא עולם מקולקל וחסר יכולת תיקון. התיקון היחידי הוא בהידבקות ובאמונה בלתי מעורערת באותו האיש, הוא המושיע והמכפר לעולם כולו¹⁷, בשל יסוריו ומותו, וע"י הפצת בשורת הנצרות תבוא הגאולה לעולם שתבטא בתחייתו מחדש.
5. **נזירות** - כיוון שהחטא הגדול היה בעצם קיום היחסים בין אדם הראשון לחוה, לכן ההצלחה הרוחנית המרבית היא בהינזרות מאישה¹⁸, אי הקמת משפחה, ונזירות מהחיים בכלל.
6. **המחילה** - הואיל והאדם אינו יכול לתקן עצמו, המחילה היחידה שיוכל לקבל מא-להים תהיה רק ע"י הכנסיה, שהיא ממשיכתו של אותו האיש. דבר זה נעשה באמצעות וידוי ומתן מחילה ע"י הכומר.
7. **ויתור** - על האדם לוותר לחבירו, עד כדי 'הגשת הלחי השנייה'¹⁹ לסוטר לו.

האשימו בצביעות). לבסוף הושג סיכום של פשרה - 'תקנת השליחים' - לפיו יכול פאולוס להמשיך לקבל גרים בלי מילה ולדרוש רק חלק מהמצוות (קלוזר נמישו ועד פאולוס. כך ב' עמ' 63), קורא להם "מעין שבע מצוות בני נח", והן כוללות את גילוי עריות, שפיכות דמים, ע"ז, ואיסור אכילת נבלות, דם וקרבנות ע"ז). אלא שהמחלוקת לא הסתיימה בכך, בשנת ג' תתט"ז (56 לספח"ג) יצאה משלחת מירושלים לגלאטיה כדי לשכנע את הגרים, שגייר פאולוס, לקבל את היהדות קבלה גמורה. פאולוס בתגובה שלח את האיגרת אל הגלטיאים בה התנער לחלוטין מחוקי התורה, ומכאן ואילך נפרדה דרך הנצרות מהיהדות. באיגרת זו ובאיגרות נוספות (אל הרומיים ואל הקורינתיים) טוען פאולוס שמיתתו של אותו האיש ביטלה את הצורך במצוות התורה, כמו כן מיתתו של אותו האיש מהווה מעבר אל העולם הבא בו אין צורך בקיום מצוות. יתרה מזאת, הוא טען שהתורה מרבה את החטא והפשע, שכן כל מצווה מרמזת על עבירה, ואם אין תורה אין גם עבירה. קבוצות של יהודים-נוצרים שהאמינו באותו האיש וקיימו את המצוות התקיימו אמנם עוד כ-500 שנה, אבל הנצרות העיקרית פנתה לדרכו של פאולוס, ואף הכריזה על קבוצות אלו ככופרות (**תולדות התרבות**, כך קיסר וישו).

17. **מישו עד פאולוס**, עמ' 216-225, פרק שביעי - 'האמונה במשיח, חטאו של האדם הראשון וגאולה מתוך חסד'.

18. **מישו עד פאולוס**, עמ' 267-271 "ואל הרווקים והאלמנות אני אומר: נאה להם שישארו כמותי יחיו בלא בן זוג".

8. יום א' כשבתון - ביום זה לטענתם קם אותו האיש מקברו (כנראה שהדבר נבע מרצון להתנתק מישראל באופן מופגן ומהעתקה מכתות אליליות אחרות).

ד. ניתוח רוחני של הדת הנוצרית, על פי הרב

לענין, התמודדותו של הרב עם הנצרות שונה מזו של קודמיו. נראה שאפשר לכלול את רוב ההתמודדויות של גדולי ישראל לפניו בשלושה אפיקים:

א. הוכחת חוסר ההיגיון שבדת הנוצרית.

ב. הדגשת נצחיות הקשר שבין הקב"ה וישראל.

ג. פולמוסים על ניתוח פסוקים בתנ"ך.

לעומתם, חושף הרב את עומק התפיסה הנוצרית, כתפיסה הנוגדת את החיים. ניתוח זה אינו עוסק במעטפת החיצונית ובלבוש החיצוני של הנצרות, אלא פונה לאושיותיה הרוחניות ומבררן בחריפות רבה. לאחר שהדברים מתבררים באופן כה חריף ללא כחל וסרק, נפשו הבריאה של האדם סולדת ונוקעת מהעיוות שבה, והאינסטינקטים הרוחניים הישרים דוחים באופן טבעי את החולי הזה²⁰.

ניתוחו של הרב מקיף נושאים רבים הקשורים זה לזה.

בפרק זה ננסה לסקור בקצרה את הנושאים המרכזיים אליהם מתייחס הרב, וכן ננסה לבדוק את היחסים הקיימים בין המושגים.

לאור הקשר הרב שיש בין המושגים השונים תתכנה חזרות בניתוחם. בכל זאת ראינו לנכון לנתח כל מושג בפני עצמו, על מנת ליצור הכרות טובה יותר עם כל מושג בפני עצמו.

---

19. הדרשה על ההר: "אסור להלחם ברע והסוטר את לחיך הימנית הושט לו את השמאלית, והנוטל ממך את המעיל תן לו גם את החלוק שלך". פרוט על הדרשה ועניין המחילה והחסד, עיין ישו הנוצרי, עמ' 220-224.

20. אגב אורחא, אפשר ללמוד מכך על הדרך המתאימה להתמודדות עם תופעות רוחניות שליליות בכלל. הדרך צריכה להיות: העמקה, חדירה וחשיפת מהות העניין אותו מתמודדים. כך נוצר חוסן פנימי-טבעי כנגד אותן הפרעות וכך נוכל להוציא יקר מזולל.

כפי שראינו, עברה הנצרות התפתחויות רבות עד שנתגבשה לדת מסודרת. היחס בין ההתפתחות ההיסטורית להתפתחויות הרוחניות הוא בעיה העומדת בפני כל ניתוח רוחני של תהליכים, שהרי הוא מנסה להסביר התרחשויות שנראה לכאורה שיש להם גם סיבות ארציות פשוטות. נראה כי יש לגשת לניתוח מסוג זה מתוך הנחה כי בבסיסן של הסיבות הארציות עומדים יסודות רוחניים והם אלה שמניעים את ההתרחשויות הללו. על האדם המאמין לזהות קווים נסתרים אלו, לפענחם ולנתחם, ומתוך כך להגיב תגובה אמונית בריאה.

במקביל, יש לנסות ולראות את התיאור המציאותי כגילוי של התהליך הרוחני, וכך להבין כיצד נובעות ממנו ההתרחשויות המציאותיות.

אליליות

ראשית נעסוק בשורשי הנצרות. בפרק הקודם ראינו כי הנצרות שאבה רעיונות רבים מן האלילות ששלטה בכיפה באותו זמן. הסיבות לשאיבה זו הן תפיסת היסודות האליליים כיסודות אמיתיים, וכן הרצון להפיץ את הנצרות לכל עמי העולם המחייב פנייה אל כל עם ועם בשפתו הדתית, שבתקופת הולדת הנצרות הייתה אליליות. הרב מתייחס לנצרות כמחוברת אל האליליות במקומות רבים.

הרב מסביר כי נסיונה של הנצרות להבין את הא-להות בכלים אנושיים הביא אותה לתפיסה חלקית של הא-להות, שהדרך ממנה לעיז קצרה ביותר.²¹ כלומר, תהליך ההתקרבות אל המושגים האליליים וקבלתם על ידי הנצרות באופן רשמי ותקף נובע ביסודו מהבנה לקויה של הא-להות.

ומן הדמיון שיש לה (לנצרות) ידיעה, במה שאין לה ולכל נוצר כל מושג והרגשה במה שאי אפשר להרגיש, התקרבה, בטבעה לאליליות, ונסתבכה במושגים אליליים כל כך, עד שלא תוכל להנקות מהם, כי אם בשברון גמור בעצמותה, שיגרום ביטול צורתה והשבת חלקיה למקור שְׁמֶשֶׁם לוקחו, שהוא אוצר התורה ואור ישראל. [אורות ישראל ה' ד]

21. לדעת הרב, הקשר בין הנצרות והאליליות הדוק מאוד, ויש להן יסוד משותף של רשעה, שקשורה ברצון להתפרץ אל הקודש ללא זיכוך מן הזוהמה [אורות, ישראל ותחייתו. ט"ז]. נרחיב בכך בפסקה על ההתפרצות אל הקודש.

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

ייתכן, שתהליך ההתקרבות לאליליות התקצר בעקבות תופעות אחרות הקיימות בנצרות, כגון ביטול המצוות המעשיות שיצר חלל בחיי העשייה של האדם, וממילא נכנסו מעשים אליליים שרווחו באותה תקופה אל אותה המשבצת.

בדבר היחס בין הנצרות והאליליות, ישנן בדברי הרב פסקאות המבטאות צדדים שונים:

מצד אחד²², המינוח קלה מהאליליות ואף ניתן לראות בה התקדמות של העולם. נראה שצד זה נובע משימוש כלשהו במושגים ישראליים. מצד שני, דווקא משום שהמינוח גנבה אורות מאמונת ישראל, הסכנה הטמונה בה גדולה ביותר, מפני שהשומע חושב שלפניו אורות אמונה, ואינו מבחין שהוא נתקל בצללים המעוותים שלהם²³.

גניבת אורות

כאמור בפרק הקודם, המקור השני ממנו שאבה הנצרות יסודות רבים הוא תורת ישראל. התשתית הבסיסית של הנצרות מבוססת על תורת משה ונביאי האמת. לפיכך, יש לעסוק ביסודות השאובים מהתורה לפני שדנים בשורשיה העצמיים של הנצרות²⁴.

הרב מבאר כי תשתית זו היא הנותנת כוח לנצרות לתפוס מקום מרכזי כל כך בעולם. הוא מדגיש:

---

22. "נצחנו את העננים הכבדים והמגואלים אשר לממלכות האליל, והננו הולכים ומנצחים גם את ענני החושך הקלים מהם (המינות)" [אורות, ישראל ותחיתו ה'] וכך **באורות התחייה** נ"ד ועיין עוד **ערפילי טהר עמי ק"ו**.

23. **אורות**, ישראל ותחיתו, ט"ו. "גדולה ממנה (מהאליליות) היא הרשעה הצפונה הארסית של המינות שהיא מחפשת לה פינה בעצם הקודש" [אורות האמונה עמ' 35]. ועיין עוד **בשיחות הרצי"ה** ילמינים אל תהי תקנה', עמ' 5.

24. דוגמאות למושגים ישראליים שנשזרו בנאומי אותו האיש ותורת הנצרות, עיין **ישו הנוצרי עמ' 225-229**; לשיטתו: "בעל כורחנו נבוא לידי מסקנה, שישו לא חידש כמעט שום אמרי מוסר, שהיו זרים ליהדות מעיקרה".

ואין כל כחה (של המינות) כי אם בניצוצי הקדושה הגנובים שלה מתוך אוצר ישראל החי, שהיא פולטתם קמעא קמעא, עד אשר תער נפשה לגמרי, חיל בלע ויקיאנו מבטנו יוריחנו א-ל. [אורות התשובה י"ב, י: ערפילי טוהר עמ' ק"ד-ק"ה]

ואירופא לקחה את דבר ד' בצינור מלא רפש של הנוצריות שנתלכלכה בגויות, ואבדה את שריד חמדתה, אשר גזלה מעם עולם. [אגרות הראי"ה, ח"א, עמ' ר"ד]

יונק הוא ארס זה משפעת הלח של רוח האמונה והמוסר... [אורות האמונה²⁵ עמ' 28]

כל כוחה של הנצרות נובע מגניבת האורות, והאמת יש בה כדי להלהיב את הלבבות. די בטיפת אמת, מעט אור, אף שיהיה עטוף בשקר וחושך בכדי לשלהב אפילו את המצויים בזהמה בכל מאודם.

גניבת האמונה על-ידי הנצרות, רוקנה מתוכנה את כל המשמעות שהיתה במושגים. המושגים מלאים אור כל עוד הם קשורים לכל ההקשר ממנו הם נלקחו - משפטי התורה ונשמת ישראל. כאשר מנתקים מושג מכל ההקשר שלו ומכל הפירוט המעשי, הוא הופך להיות מושאל בלבד וריק מכל תוכן.

הנצרות לא רק שרוקנה את האורות מתוכנם המלא, אלא הוסיפה להם תוכן מעוות ההפוך מהוראתם המקורית. בכך נטלו את זיו האורות ורוקנום, ומילאו בתכנים שלילים.

שוקק למחות את שם ישראל מעל פני האדמה, לאבד את הזוהר הפנימי של העולם ולקבוע תוכן חיצוני מגושם, מקיף בהכללה רפויה ומרופד בתוכיותו באויליות ורשעה של אליליות. [אורות האמונה, שם]

לא רק על אומות העולם השפיעה הנצרות. השפעתה חדרה גם ליהדות פנימה. בגלות הארוכה בה היו ישראל כבושים בין האומות, בזויים ומושפלים, המחשבה האמונית

25. אורות האמונה מהדורה שנייה, תשנ"ח, וכן באורות, ישראל ותחייתו ד'. עיין עוד בפרק על הקיינות [שם, ט"ו].

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

נפגמה גם היא, וישראל הפכו ממשפיעים למושפעים²⁶. מאחר שישראל נסתגרו בדי' אמות של הלכה, והעולם האמוני המסודר לא התפתח דיו, נראו האורות הגנובים של הנצרות כדבר אמת לחלק מהאומה שקיבל אותם בלא יודעין, בחושבו שהם הם מגופי האמונה ח"ו (בעיה המלווה אותנו עד היום²⁷).

שנתת ישראל

לאחר שמצצה את לשד החיים הישראלי, הפכה הנצרות לאויב הגדול ביותר לישראל. היחס השלילי לישראל נעוץ ביסודות הנצרות, שהרי כל העילה לקיום הנצרות היא ה'ברית החדשה' שנכרתה במקום הברית הישנה עם ישראל. שנאה זו נראית לפעמים כסיבה לייסוד הנצרות²⁸, אך נראה שהיסודות שהובילו את הנצרות היו אחרים, ושנתת ישראל מסתעפת מהם.

א. 'קרחות' אנושית

הנצרות הניחה כאמור כי אין צורך בהכנות על מנת להגיע אל הקודש. עם ישראל ביחודיותו מייצג את הדרגאיות הקיימת בעולם. דרגאיות זו פירושה כי

---

26. **אורות האמונה עמ' 29** "וכנסת ישראל הירודה והכבושה בגולה לא די שאינה משפעת על העולם החיצוני בפועל, אלא היא מושפעת והיא שוכחת את רוממות מעלתה..."

27. כאמור לעיל, אחת ממטרות כתיבת המאמר היא איתור בעיה זו והקניית הרגישות אליה. בעניין תפיסת המוסר, למשל, יש לקלוזנר, אותו אנו מרבים לצטט ביקורת רבה על הנצרות. אלא שגם הוא שבוי במערכת המושגים של הנצרות ביחס למוסר, שהרי לדעתו תורת המוסר של אותו האיש, עם כל חסרונותיה המהותיים לה (שאינה מסוגלת להוות תורת חיים), מהווה בעיניו את פסגת המוסר האנושי, פסגה אליה יש לשאוף כל הזמן. יתכן, כי המגע האינטנסיבי שלו עם כתבי הנצרות השפיעו על רוחו והוא נתפס לרעיונותיה דווקא בשל קרבתם לרעיונות ישראלים מקוריים. אולם, מוסר הבנוי על ראייה חלקית של המציאות שאינו מתייחס לחיי המעשה, אינו יכול להיות מוסר נעלה ונשגב. רק מוסר המתממש בעולם הארצי יכול להחשב כפסגת המוסר. תפיסת המושג 'דת' מושפעת אף היא מעולם המושגים של הנצרות. עיין עוד במאמרו של הרב יובל שרלו **הנצרות שבתוכנו** [הצופה, י' אדר ב' תשס"ט], המביא כמה דוגמאות הממחישות כיצד משפיעה התפיסה המעוותת על תחומים שונים בחיינו.

28. הרצי"ה בשיחתו **ולמינים אל תהי תקנה** [גליון 3, עמ' 15-17], אומר כי היסוד לתקומת הנצרות הוא עקירה מכלל ישראל ולא שההתנתקות מישראל נגזרת מעצם הנצרות. ההתנתקות מישראל יצרה אח"כ ביטול התורה והמצוות. אנו הצגנו את שנאת ישראל כמסתעפת מעקרונות הנצרות, וכן משמע לענ"ד משיחת הרצי"ה על **יהדות ומינות** [גליון 59] ומפסקאות שונות בדברי הרב כגון **אורות**, ישראל ותחיתו ד', ט' ועוד. בהמשך ננסה ליישב שתי דיעות אלו.

יש בעולם רמות שונות של קרבה אל הקודש. אין כל אחד יכול להתקרב אל הקודש בשווה, אלא רק לפי דרגתו ולפי העמל שהשקיע בתיקון נפשו. הנצרות לא יכלה לסבול אמירות מעין אלו ולפיכך נוצרה שנאת ישראל.

הקריאה אל כל העמים, השקועים בכל רפש הטומאה, בכל מעמקי הרשע והבערות, בין עם לעם, "אין עם קדוש ונבחר בעולם, כל האדם הוא קדוש בשווה" - זאת היא הקרחות האנושית... [אורות, ישראל ותחיתו ט"ו]

ב. ניגוד לתוכן האמוני והאחדותי שישראל מייצגים בעולם.

...אותה הרשעה החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד, המדמה בחולשתה הפנימית כי הגוף וכחותיו והעולם החמרי והופעותיו, בחירת האדם ורצונו בכל ערכיו, הנם דברים מופרדים, שיכולים לסכל את עצת ד' העליונה, ותוכל לפי זה ברית עולמים להיות מופרת ע"י סבות צדדיות כחטאות ישראל והתגברות הרשעה החמרית בעולם. [אורות, ישראל ותחיתו ט"ו]

לניגוד האמוני לישראל שתי פנים: ניגוד לטיב הקשר שבין ישראל והקב"ה, וניגוד לחיבור בין שמים וארץ. הניגוד הראשון נובע מאי-ההבנה שעצם הקשר בין רבש"ע לישראל הוא קשר נצחי שאינו תלוי בהופעה המעשית. לכן גם כאשר חטאו ישראל, לא נותקה הברית. זאת היא "עצת ד' העליונה". ברור, שגם יסוד שר ועונש מונהג בעולם והוא תלוי במעשי האדם ובכוח בחירתו. אולם לא יוכל האדם להתנגד ל"עצת ד' העליונה", ולכן לא יוכל לנתק בין ישראל לאביהם שבשמים באופן מוחלט. הנצרות טעתה לחשוב שהאדם בבחירתו יכול להפר ברית נצח זאת.

הניגוד השני, הינו שנאת התוכן האמוני של ישראל הנותן אמון בחומר ובכל הבריאה הקיימת בעולם. השנאה היא כלפי התפיסה האחדותית של עולם הרוח ועולם החומר. תפיסה זו מנוגדת לכל הבסיס הרוחני של הנצרות.

יש מין ארס רוחני כזה, שבטבעו הוא לטשטש את התכן הישראלי המיוחד, שהוא אור הקודש היותר מעומק שבעולם... [שם, ד]

הניגוד לתוכן האחדותי שישראל מייצגים בעולם, אינו מיוחד לנצרות, זו תפיסה שכל העולם הגויי מתנגד לה:

והעולם הגויי ככה הוא, מורכב, מחולק, אין אחדות לגוף עם הנשמה, אין חבור והתמזגות פנימית לרוחניות העולם וגשמותו, אין קשר פנימי בין המעשים ורחשי הנפש... [שם, ה] ²⁹

אלא שלעומת האליליות, הנצרות ראתה שיש בעולם צדדי קדושה, ועל כן האחדות שישראל מגלים בעולם מאיימת עליהם יותר מאשר על שאר עובדי האלילים שאינם תופסים כלל כי יש קדושה בטבע³⁰. לכן שיאו של הניגוד לתוכן האחדותי שישראל מייצגים בעולם בא לידי ביטוי בנצרות.

ג. שנה הנובעת מחוסר היכולת לעמוד בדרישות המוסר האמוני

וחובות אין העולם חפץ לקבל, ואם הוא מקבל נשאר בלב טינא על המעורר הראשי לידיעת החובה, שאינה נותנת להנפש הברברית להתפשט בכל מאוייה... [אורות ישראל, ה', טז]

גם סעיף זה אינו מיוחד דווקא לנצרות, אך נראה שגם לפי הסבר זה שנאת הנצרות חזקה יותר. זאת מפני שהשפעת ישראל על כלל האומות מודעת פחות. היא מתרחשת כאשר האומות רואות עם מוסרי וראייתו של מוסר זה משפיעה עליהם והם חשים מחויבים לו, על-אף הקושי לקבלו. הנצרות, לעומת זאת, פנתה לתורת ישראל באופן ישיר ושאבה ממנה אידיאלים. לקיחה זו נעשתה מתוך מודעות וכוונה תחילה. כתוצאה מכך, הפער שנוצר בין שורש הדת למימושה בולט פי כמה, ולכן התסכול גדול יותר, והפניית האצבע המאשימה כלפי ישראל ברורה יותר.

---

29. בהמשך רומז הרב בצורה ברורה ביותר לנצרות "שיש לו טלפי חזיר המתפשטות לעין כל עובר לאמר: ראו שאני טהור".

30. חיזוק להבנה זאת נמצא באורות, ישראל ותחיתו ט'. שם הרב מדגיש ששנאת ישראל של המינות כ"סעיף מסורי הגפן נכריה של הפרדת רשות הגבוהה, אותה הרשעה החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד...". לאור זאת, גם דברי הרצ"ה ששם את הדגש על עצם ההתנתקות מישראל, נראים כמשתלבים באמור, כיוון שהתנתקות מעשית מישראל, תוכנה הפנימי הוא התנתקות מסגולת ישראל שעניינה חיבור שמים וארץ.

ד. שנה כללית המקנת בפנימיותם

השנה קיימת בנצרות באופן כללי, ונובעת מצביעותה ומחוסר נכונותה לקרוא לתיקון פנימי של מידות האדם. הנצרות, בחוסר נכונותה ויכולתה לתקן את עולמו הפנימי של האדם חיזקה את הנטיות ההרסניות הקיימות באדם ולא נתנה להם מקום חיובי בו הן יכולות לפעול, ולכן כוחות החיים של נטייה זו גדלו והתפרצו בצורה בלתי מרוסנת³¹.

מתאמצת היא (המינות) להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות הגופנית, ואת כל הנטיות הרשעיות האחוזות בגוף הגס, בפנימיות יסודי החמריים... לא שעה ד' אל קין ואל מנחתו מפני הרשעה שהיתה בו אחוזה; אותו הרצח, שיצא אל הפועל אח"כ, היה גנוז וספון בכ"ח גם בעת הבאת הקרבן מפרי האדמה... [אורות, ישראל ותחיתו. ס"ו]

לאור האמור (לפי כל ההסברים), מתברר כי לאנטישמיות קשר עקרוני, מהותי ובסיסי לנצרות. **שנת ישראל עומדת באושיות דת זאת**³². כל ניסיון לחפש סיבות מקומיות לאנטישמיות הינו חלקי ולקוי ואינו יורד לשורשי הדברים. הצועדים בדרך זאת, גם הפתרונות שיציעו לבעיית האנטישמיות, יהיו פתרונות שלא יפתרו את עצם הבעיה ולא יאריכו ימים.

הפירוד

אותה הרשעה (המינות) החושבת להפר ברית בשר וברית הארץ גם יחד, המדמה בחולשתה הפנימית כי הגוף וכחותיו והעולם החמרי והופעותיו, בחירת האדם ורצונו בכל ערכיו, הנם דברים מופרדים, שיכולים לסכל את עצת ד' העליונה... [אורות, ישראל ותחיתו. ס"ו]

31. עיין באורות, ישראל ותחיתו ג', שם מסביר הרב כי מתוך הפקרת המשפט והפנייה אל החסד המדומה הזדהם המוסר הפרטי של האדם, ועל אחת כמה וכמה הזדהם המוסר הלאומי. "יבזה מתייסד יסוד שנת לאומים ועמק רעה של של טומאה ושפיכות דמים..." על תוצאות מהלך זה נרחיב בפרק ה'.

32. והדבר מתאים למה שאמרו חז"ל כי הלכה היא: 'עשו שונא ליעקב'.

לאחר שעמדנו על המקורות הרוחניים של הנצרות, נתמקד ב'חידוש' המרכזי שלה. נראה לענ"ד, שכל עיוותי הנצרות נובעים מתוך הפרדת הרשויות, שמיים וארץ, רוח וחומר³³.

בניגוד לחלום-חזונו של אבינו ישראל: "סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה", אצל הנוצרים, שמיים יש וגם ארץ יש, אך סולם מחבר - אין ולא יהיה לעולם. הנצרות סוברת כי שני המישורים קיימים בעולם. יש שמיים הנמצאים גבוה מעל גבוה ויש ארץ שהיא בתחתית השפלות. אולם בגלל הפער העצום הקיים בין הסופי והאין סופי, היא קבעה כי אין קשר בין שני מישורים אלו. אי-אפשר לחבר שמיים וארץ, ולפיכך היחס בין השניים הוא יחס של ניגודיות ומאבק³⁴. לפי הנצרות, העולם הזה הוא שפל, חומרי ומזוהם בחטא האדם הראשון ובעקבותיו בחטאי האנושות כולה.

וכנגדו, העולם הבא הוא מזוכך, טהור ואצילי, ואין לו מגע עם זוהמת העולם הזה. המאבק בין כוחות האופל הנמוכים לכוחות הטוב, הוא מאבק אבסולוטי. יש כאן שתי רשויות הנלחמות זו בזו, והמאבק ביניהן הוא נצחי, ולעולם אי-אפשר יהיה להכריעו. יתרה מזאת, טבעו של האדם בעולם הזה רע משורשו, ויסודותיו נטועים בגסות ובשפלות. העולם הזה הינו התגלמות הרע ואין שום אפשרות לתקנו ולהעלותו. על האדם לנסות ל'החלץ' ממנו, אם כי הסיכוי לכך הוא אפסי, אלמלא אותו האיש, 'המושיע'.

תוכנה של המינות, הוא הנתקת הרעיון של יראת שמים, ויסוד קרבת ד', מאורה של תורה והופעתה המעשית כולה. ומתוך הפרדה זו שנעשה בזדון בישראל פנימה, בתוכיות כנסת ישראל, נזדהם העולם... [אורות האמונה עמ' 29]

---

33. מישו עד פאולוס, עמ' 188-196, פרק רביעי - 'בשר ורוח': 'החיים במשיח' ' מסביר כי בעקבות אותו האיש משווה פאולוס בין החטא ובין הבשר וכן בין הרוח ובין הצדקות. לדעתו, הבשר כולו רע. ועיין גם בעמ' 221.

34. דוגמה יפה למאבק זה ניתן למצוא אצל סרן קירקגור, בספרו חיל ורעדה. שם הוא מתאר את מאבקו הנפשי של אביר האמונה, הנאלץ לוותר בסופו של דבר על רגשותיו הנעלים ביותר כמוסר וכתבונה כדי להביא לידי ביטוי את אמונתו בא-להים. מסקנת הספר היא שהאמונה נוגדת באופן מהותי את שאיפותיו של האדם ורגשותיו.

ראוי להדגיש כאן כי דווקא הנצרות שניתקה בין הרוח והחומר בצורה חותכת כל כך, סובלת במיוחד מהגשמה גסה שאינה עוזבת אותה גם בעת נסיונותיה להתקרב אל הקודש.

עתה ננסה לראות כיצד נגזרים עניינים שונים מתוך יסוד הפירוד:

ראייה חלקית

כאמור, הנצרות תופסת כי העולם מורכב מכוחות שונים של טוב ורע, הנובעים ממקורות שונים הנאבקים ביניהם. לכל חלק של העולם מערכת מושגים נפרדת שאינה קשורה לחלק השני. תפיסה זאת מובילה להסתכלות חלקית על המציאות. בבואה להתייחס לתופעה כלשהי עליה להכריע באופן אבסולוטי, האם היא טובה או רעה, והאם היא שייכת לכוחות האופל או לכוחות האור.

תוצאותיה של תפיסה זו הן הצבת אידיאלים כאידיאלים בלעדיים, מוחלטים, שאינם מאוזנים ע"י מושגים אחרים. לדוגמה: פירוש המושג 'טוב' הוא התחסדות (ראה להלן), ולכן לעולם אין למצות את עומק הדין. זאת כאשר ברור לכל שהמושג 'טוב', דורש גם את הדין, למשל כאשר מדובר בפושעים. נראה שראייה חלקית זו קשורה להבנת הביטוי 'זקיפת לבנה'³⁵ שמשמעותו נטילת לבנה האמורה להיות חלק מהבית השלם, הבנוי מלבנים רבות, והפיכתה למבנה בפני עצמה.

יאוש

המוסר בכללו דורש מהאדם לעשות את הישר והטוב. ננסה להציג את יסודות המוסר הנוצרי לאור היסודות הרוחניים שהוצגו.

35. ביטוי זה הוזכר ביחס לקלקולו של אותו האיש והליכתו לעבר ע"ז. מופיע בגמרא [נ"ז מ"ד ע"א ובסוטה מ"ז ע"א] בהוצאות הלא מצונזרות. הרב מזכיר אותו במספר הקשרים ביחס לנצרות כגון באורות האמונה [נעמ' 31]: "מהבנן שלמעלה נותקה ועם שלמטה אין לה יחס ולא כח להשפיע עליו, וזאת היא המהומה של זקיפת לבנה שהשתחנה לה, שמתוכן זה באה אח"כ השתלשלות דמיונית, והשתערות של תוהו, לעונן לנחש ולכשף, ולהדיח את ישראל..." וכן באורות [ישראל ותחייתו. י]: "שאיפת ישראל לבנן האומה, לשיבת הארץ, היא שאיפה של עומק הטוב החודר את כל היש בשרשו. לא זקיפת לבנה מאיזה בנן כי-אם פניה שלמה ועמוקה אל היסוד של כל הבנן, לכווננו בתקוה".

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

הנצרות התייאשה מכל אפשרות למציאת טוב בעולם הזה, שהרי הטוב מצוי בעולמות הרוחניים המופרדים והמנותקים מהאדם הנתון בעולם הזה. העולם הזה, החומרי, הוא התגלמות הרע ואינו נובע ממקור הטוב. לפיכך ישנו מאבק מתמיד בין העולם הרוחני והעולם החומרי. מאבק זה אינו ניתן לפתרון, שהרי נצחון הטוב פירושו כליון החומר והעולם עמו. ברור, אפוא, כי הנצרות התייאשה מהמוסר ומתיקון האדם. הישועה המיוחלת - החלצות מהעולם. העולם הזה כפי שהוא אינו ניתן לתיקון, ולפיכך יש לצפות לישועה מכיוון אחר, מעולם אחר: נצחון הרע אפשרי רק ע"י חזרתו של אותו האיש, שיכפר על כולם בעצם הופעתו.

באורות הקודש [ח"ב, עמ' תפ"ח] הרב מנתח את הנסיונות להבנת מקור רוח האדם, שיצרו עמדות שונות ביחס לשאיפות מהעולם הזה. הרב מזכיר שם ארבע שאיפות: אליליות, בודהאיזם, נצרות, ולהבדיל, אמונת ישראל. כך מתאר הרב שם את שאיפת הנצרות:

השאיפה השלישית היא יאוש למחצה, כלומר, להתיאש מהרשעה בעצמה, מהרע ושליטתו בעצמו, למסור בידו את החומר ואת העולם החברותי, הנגרר הרבה אחרי מראה עיניים³⁶, ולהציל מתוך יאוש זה את הפנימיות של החיים שזהו הצד הטוב שלהם.

"הפנימיות של החיים" הינה הרעיונות ורגשות הלב הטהורים. את אלה אכן יש לפתח, לשמר ולרומם. אולם מהרשע, שהוא הכוח המופיע בפועל בעולם, אפשר רק

---

36. הגמרא [סנהדרין ק"ז ע"ב]: מספרת על יהושע בן פרחיה שדחפו לישו הנוצרי תלמידו, בשתי ידיו, עקב העובדה שבביקורם באכסניא, אמר ר' יהושע: "כמה יפה אכסניא זו", ואותו האיש השיב לו: "רבי, עינייה טרוטות", וגער בו רבו: "רשע! בכך אתה עוסק?!", ודחאו בנידוי. יש לומר כי ר' יהושע התכוון למקום האכסניא, שהוא מכניס אורחים כראוי. ואילו רשעו של אותו האיש נחשף, והתברר שבמסווה של תלמיד בית-המדרש, הולך אחרי מראה עיניו ומתעסק עם היופי החיצוני של אשת-איש. ייתכן והרב רומז לסיפור זה באומרו כי המינות נגרת אחרי מראה עינים. סיפור זה (המצונזר בדפוסים הרגילים) מהווה מקור יסודי להבנת יחס חז"ל לאותו האיש ויש להעמיק בהתבוננות בו.

להתיימש. אי-אפשר לתקנו, ולכן יש להפקיד את העולם בידיו, ולתת לו סמכות בלעדית בניהול העולם הזה³⁷.

חסד

כאמור לעיל בפרק ב' עניין החסד דומיננטי בנצרות.

החסד נובע משני מקורות מרכזיים:

מקור אחד נובע כתוצאה מהראייה החלקית (ראה לעיל) המובילה להפקרת המשפט וההלכה. אי-אפשר לתבוע מהאדם תיקון ועמידה בנורמות עליונות, על כן אין להעמידו לדין על נפילותיו, וממילא יש לאחוז רק ביד החסד.

המינות הפקירה את המשפט, תקעה עצמה במדת הרחמים והחסד המדומה

הנוטלת את יסוד העולם והורסתו. [אודות. ישראל ותחיתו ג']³⁸

המקור השני הוא ההתנתקות מאמונת ישראל. לפי אמונתנו לא ניתן לתאר את האין-סוף במושגים סופיים. אולם, האדם המנותק ממקור האמונה, מנסה לציירו ולהגדירו במושגים חיוביים כדי שיוכל לפנות אליו. על פי תפיסתו ההגדרה הנאה לא-להים היא חסד. לכן, הנצרות חידדה רק את האידיאל הזה.

הנצרות חשבה, שהיא יודעת את הא-להים. היא מדדה את הבלתי-נמדד

באמת המוסר האנושי... [אודות ישראל, ה', ד.]³⁹

ניתן גם לנסח את החסד כהידמות לא-להים, הא-להים מתחסד ומוותר לנו על כל חטאינו שהרי אין דרך אחרת לתיקונם, ואם א-להים, איננו בא בקטנוניות ותובע

37. בזהירות רבה ניתן לומר, כי בעלי אוזניים מחודדות ישמעו ברקע, אמירות המסתובבות בחזרה של היהדות הגלותית. 'אל לנו לעשות דבר, רק להחזיק מעמד, עד יבוא גואל שהוא שיצליח לתקן משהו ממש בעולם'. למשל הביטוי 'כל העולם כולו גשר צר מאוד' מבטא כי העולם מלא סכנות ומהמורות והאדם עלול ליפול לחטא בכל רגע; ויש רק 'גשר צר מאוד' שנותן סיכוי קטנטן לחצות בבטחה את העולם הזה. אמנם, יש להדגיש שהיהדות הגלותית מעולם לא פסלה לחלוטין את המגע עם העולם הזה. וגם יאווה של היהדות הגלותית היה רק מתיקונה שלה כגוף לאומי את המציאות הכללית בעולם, אבל ביחס לנפש הפרטית הגישה היתה שיש לעבוד ולעמול קשה על מנת לתקנה, ומשימה זאת בהחלט אפשרית.

38. העניין קשור לתפיסה החלקית. עיין בדוגמה שהבאנו בגוף הדברים.

39. ועיין שם בכל הפרק.

את שורת הדין מהאדם, אלא נוהג עמו בחסד, גם אנחנו צריכים לנהוג בחסד כלפי זולתנו.

מחילה

נקודה זו משקפת בצורה בולטת את נקודת ההבדל שבין האמונה ובין הנצרות. היהדות מכירה במושג 'תשובה' הקשור באופן מוחלט וברור לתיקון מעשיו ורצונו של האדם. למשל, לפי דעת הרמב"ם, תשובה גמורה דורשת מהאדם לעמוד באותה מציאות שחטא בה ולעמוד בניסיון. זוהי דרישה ברורה לתיקון מעשיו של האדם ולשכלול רצונו. תיקון זה נעשה בעמל של שנים, בדקדוק פרטני במידות האדם ובמעשיו, ובהזדככות איטית, מדרגה אחר מדרגה⁴⁰.

הנצרות, לעומת זאת, אינה נותנת שום אמון בעולם ובאדם, לשיטתה, החטא מוכרח להתלוות לכל ציווי מוסרי על האדם, ועל כן דרישה לתשובה ולשכלול הרצון היא דרישה לא הגיונית בעליל. בנצרות אין דרישה מעשית לתיקון מידות האדם ואף אין ציפייה שהאדם יהיה מוסרי יותר בעקבות בקשת המחילה. כל עוד האדם ישוב לבקש מחילה - ימחלו חטאיו. האפשרות היחידה לפתרון חטאי האדם היא מחילה, הריקה מכל תוכן של תיקון ממשי. במר יאוושה הפנתה את כל אושר האדם ואת כל יכולת גאולתו אל עבר הידבקות סתמית בייסוריו של אותו האיש. הסליחה הפכה להיות מטרה, המרפאת את האדם מיסורי המצפון שעוד נותרו בו.

סליחה כזו מהווה בסיס לדבר האסור, שכן היא מעודדת את האדם לבא לידי חטא המזהם כל כך את החיים. אם הדרישה היחידה מהאדם היא לבקש מחילה על חטאיו מדוע לא יתן פורקן לכל רצון ותאוה המתעוררים בלבו?⁴¹ מתפיסה מיואשת זו הגיעה הנצרות לידי שאיפה של 'אחטא ואשוב' ורצון להוסיף חטא על פשע.

---

40. עיין באורות, ישראל ותחיתו י'.

41. מתפיסת המחילה בנצרות התפתחו עיוותים שונים, כגון קניית המחילה בכסף וביקוריהם של ראשי אירגוני פשע וחמס המבקשים מחילה מדי יום ראשון בכנסיה. לצערנו גם בארץ קרו תופעות מעין אלו שאינן מדגישות כראוי את הצורך בעמל לתיקון פנימי.

לא כן הוא באותה באר צרה נכריה, הסליחה היא לה מטרה. בשביל הסרת העול הנשאר עדיין בעומק הרוח, מאין יכולת לאטום את הלב לגמרי כדי להנצל ממוסר הכליות ומכאוביו, והמטרה היא להוסיף חטא על פשע, זהו ארס טמון בעומק הצחנה של קליפה קשה זו, שהרבתה מאוד להסתירו...

[אורות האמונה, עמ' 37-38]

ביטול המצוות המעשיות⁴²

לאחר שעסקנו בגישה הנוצרית למוסר בכלל נתמקד בחיי המאמין הנוצרי בפועל. ביטול המצוות הינו אחד מאבני הבניין של הנצרות. כאמור, ראשיתה של הנצרות מושתתת על הצגת ערכי היהדות בלי החיוב במצוות המקשה על קיומם.⁴³ מספר סיבות עומדות מאחרי מגמה זאת:

42. ישנם ביטויים שונים בדברי חז"ל המצביעים על ביטול התשתית המעשית של התורה: לעג לדברי חכמים, ניתוק אגדה מהלכה ופנייה לאגדות של דופי, הפקרת המשפט ועוד. מילים אלו הן בבחינת 'קודים' המתמצתים את הנושא הני"ל. יש לשים לב לביטויים אלו, ולקשרם לעניין ביטול המצוות המעשיות.

43. במקורות שצינו ובמקומות רבים אחרים הרב מדגיש בתקיפת רבה את הצורך בחוקיות ובמשפט על מנת לאפשר את הופעתו של המוסר הא-להי ואת הטוב המוחלט בחיי המעשה. למשל **במאמרי הראי"ה** [9-288]: "עצמותה של האומה הישראלית, קיומה והווייתה, תוכנה הפסיכולוגי, תקותה ומעמדה המדיני - הכל תלוי, בנוי ומשוכלל, על יסוד אהבת החוק הא-להי של קדושת המצוות והמשפטים..."

גם בישראל ישנה תנועה דומה, שהדגישה לכאורה את המחשבה, הכוונה והרגש שבמעשה, ופחות את הצד המעשי, הלא היא תנועת החסידות. הרב מסביר כי החסידות פנתה אל התוכן הרוחני ועם זאת לא נטתה מאהבת האומה, אהבת ישראל הכללי והפרטי [מאמרי הראי"ה, עמ' 6-7]. אהבה זו עמדה לימין החסידות ושמרה עליה שלא תצא משמירת החוקים והמצוות. **באורות האמונה** [עמ' 125] מסביר הרב כי החסידות אמנם מיעטה את המרץ המעשי מתוך פנייתה לתוכן הרעיוני, אבל לא היה זה פירוד וניתוק, ולכן תוקנה אח"כ אהבת המשפט.

כפי שצינו, חודרים אלינו מושגים ישראלים בעיוות נוצרי. גם כיום נשמעות אמירות שיש בהן הדגשה לא מאוזנת של הצד הרגשי-מחשבתי ביחס להקפדה על הצד המעשי. אמנם ישנן אמירות דומות גם בציבור החילוני, אך לא לעבר ציבור זה מופנית ההערה. דווקא בציבור האמון על קיום תורה ומצוות, ישנו זרם המתחבר באופן שטחי עם רסיסי מסרים מהחסידות. אנו מוצאים אמירות בסגנון 'העיקר הכוונה', 'לא צריך לדקדק', 'הי' יסלח לי כי בגדול המעשה הוא טובי וכדומה. כדאי לחדד את הרגישות הרוחנית לזרזיפי הרעיונות המעורבים בכיוון הרוחני הזה, ולברור בקפידה טוב מרע.

- א. פירוד שמיים וארץ. כיוון שאין קשר בין השניים, אין לקודש אפשרות לגעת בענייני העוה"ז. לפיכך אי-אפשר לעשות דבר ממשי לתיקון העולם⁴⁴.
- ב. התפרצות אל הקודש. כיוון שניתן להגיע אל הקודש מבלי כל הכנה, אין טעם לחייב את האדם בקיום מצוות⁴⁵.
- ג. דלות כוחות. הנצרות פנתה אל האמונה הטבעית מבלי לפנות אל מקורותיה העליונים⁴⁶. לפיכך, נשאר לאדם רק רגש מוסרי-טבעי-אנושי המצוי בו. רגש זה, אין לו כוח לפנות אל החיים המעשיים. על מנת לבטא את המוסר בעולם המעשה האדם נדרש להיות מלא גבורה וחקמה א-להיות שיתמודדו עם הנטיות היצריות שבאדם.
- ד. התנגדות אל החוקיות. נפש האדם הדינמית מתנגדת בראשית דרכה לעול וחוק המעיקים עליה ומצרים אותה⁴⁷.

שני שלבים היו לתהליך ביטול המצוות⁴⁸:

הראשון היה הפקעת הצורך בקיום תורה ומצוות. התורה תובעת את תיקון עולם המעשה הממשי, ולפיכך היא פונה לאדם בתביעות מעשיות ופרטניות. הנצרות לא האמינה ביכולת התיקון, וממילא ביטלה גם את המצוות המעשיות המיועדות לתכלית זו.

---

44. עיין **אורות האמונה עמ' 32-34**.

45. עיין בפסקה 'התפרצות אל הקודש'.

46. עיין **אורות האמונה עמ' 31**.

47. **מאמרי הראי"ה** [עמ' 288-290]: "ההתנגדות אל החוקיות בכלל מצאה את הד קולה בכנסיה כזאת... אבל התוכן הוא בנוי על השנאה את החוקיות, הנעוצה עמוק בסיעה זו שקמה ותכבש עולם מלא, היא כללות הנצרות..."

מפסקה זאת, עולה כי היסוד עליו נבנתה הנצרות היה המאיסה במצוות ובחוקים המכבידים על האדם. לעני"ד זאת פסקה יחודית ולא מצאנו בניתוחי הרב לנצרות, התרחבות של הכיוון הזה. ניתן לפענח את הנטייה הזאת או כנובעת מחולשה של היכנעות ליצרים, או כחיפוש חופש (או שילוב ביניהן). לאור ההסבר הראשון, אפשר לומר כי היצר קדם לאידיאולוגיה. רוצה לומר, האדם רצה לברוח מהחוקיות, לכן בנה אידיאל של 'פירוד' שנובע ממנו, הגורס שגם מבחינה אידיאית אין צורך בחוקים.

48. עיין **אורות האמונה, עמ' 29**.

השלב השני היה הפיכת האמונה והיראה נטולות המצוות לאידיאל שאליו יש לשאוף. לאחר שהוצב אותו אידיאל נראה כל ביטוי מעשי שלו כהשפלה וכהקטנה, שהרי מה הן תביעות קטנות, פשוטות ומפורטות לעומת הרעיון הגדול. לא זו בלבד, אלא שהמצוות מדגישות דווקא את היפוכו של האידיאל, משום שהן תובעות לתקן עולם שאינו בר תיקון. עצם הדרישה לקיום המצוות מבליטה את חוסר היכולת לקיים אותן⁴⁹.

התפרצות אל הקודש

מושג נוסף, העולה בכתבי הרב, הקשור לאי התביעה לעשות מעשה, הוא מושג ההתפרצות אל הקודש. בידוע כי כל מגע עם קדושה דורש הכנות מרובות, הכנות שתפקידן להכשיר את המוגבל לספוג את הקדושה הנשגבה מכל הגבלה, שבלעדיהן הקדושה תושפל, ובמקביל להשפלת הקדושה האדם יקלוט רוח נפולה ויושפל אף הוא.

כל דעה כוזבת, המהרסת את העולם, נובעת ע"פ רוב ממקור החפץ להתעלות בלא גבול ובלא הכנות הנאותות, שזה גורם לנפילה והשתברות. [אורות ישראל, ה' ת.].

תפיסת הפירוד של הנצרות יצאה מנקודת הנחה כי אין אפשרות לתקן את העולם האנושי והחומרי, וממילא האפשרות להתקרב אל הקודש מניחה כי ניתן להגיע אל הטוב בעולם מבלי יכולת ורצון לתקן את העולם התחתון, השפל. לא זו בלבד שהנצרות לא חשה כל מחויבות להכנות נאותות לפני הכניסה אל הקודש, אלא שהתייחסה אליהן כגורם מפריע, המזיק לכל אפשרות להגיע אל האידיאל. הכנות אלה מעמיסות על האדם תביעות שמראש, באופן מהותי, הוא אינו מסוגל לעמוד בהן.

מתאמצת היא להשאיר את כל זוהמת העולם, את כל הגסות הגופנית, ואת כל הנטיות הרשעיות האחוזות בגוף הגס, בפנימיות יסודיו החמריים,

49. פאולוס: "על-ידי התורה ידיעת החטא", "באין תורה אין עבירה", "כוח החטא הוא התורה". רוצה לומר, התורה בעצם תביעתה למעשה מהאדם, המועד לכשלון, יוצרת את מושג החטא.

ולעלות עמו אל האושר של הקודש, שהוא מיד מתחלל ומסתאב בנגוע בו היד

המסואבה. [אורות, ישראל ותחיתו ט"ו]⁵⁰

ההתפרצות הזו יכולה להיתפס לכאורה כחיבור מוחלט בין שמיים וארץ, שהרי הנצרות מביאה אל הקודש את כל המציאות עם זוהמתה. אך כאמור, אין היא מחברת את הגוף אל הרוח על מנת לתקנו, אלא מעבירה אותו לשם, כמות שהוא, בלא שום עמל ותיקון. העברה זו היא ההתפרצות אל הקודש, והיא 'העמדת צלם בהיכל', היינו לקיחת גוף טמא והטמנתו כמות שהוא בקודש.

הסכנות שבהתפרצות זו אל הקודש רבות וקשות:

- א. התפרצות זו מונעת את התפשטות הקודש בהווה, כיוון שתפיסה זו אינה נותנת לקודש לחדור לכל הרבדים באדם ובעולם, ולקדשם.
- ב. השפלת הקודש. בגלל עיוות בתפיסת הקודש, הוא מצטייר כדבר חלש, רופס ואוורירי המגודר בעולמות מרוחקים. כתוצאה מכך, אין הקודש נותן עוצמה לחיים וממלא את לב האדם, אלא מהווה רעיון קטן ומנותק שאפשר להשפילו ולנדפו במחי יד.
- ג. יצירת התנגדות של האדם לכל דבר שבקדושה. האדם מלא עוז חיים, ואילו הקדושה לא רק שאינה מחזקת עוז זה, אלא היא גם נראית כמתנגדת לו⁵¹.
- ד. בנוסף לכך, האדם הנוגע בקודש לא רק שנשאר נגוע בכל חטאות העבר, אלא שהן אף מתעצמות בקרבו. אישיותו של האדם נותרת כבולה לכל תאוותיו ויצריו מבלי כל מחשבה בדבר תיקון ומיתוקן. וכאשר אדם נפגש בעוצמות הטמונות בקודש, הן מעצימות את האדם כפי שהוא, רוצה לומר, ברברי ומושחת. לפיכך, התפרצות של כוחות האדם תהיה קשה ובלתי מרוסנת. נבנית פה דמות של פרא-אדם שהיזו עליו 'מי טהרה', והשחיתות הפנימית תתפרץ מקרבו ביום מן הימים⁵².

---

50. עיין היטב בפרק זה, בו מאריך הרב מאוד בעניין ההתפרצות אל הקודש.

51. עיין אורות, ישראל ותחיתו ו'.

52. וזאת ההצבעה העיקרית של הרב (באוה"מ) בניתוחו את האלימות הקסטטרופלית של מלחה"ע הראשונה (כפי שנראה בפרק ו').

נזירות

לאור האמור, שתי דרכים עומדות בפני הנוצרי. הדרך הראשונה היא הנזירות. התרחקות מהטבע היא אחד הביטויים הפשוטים ביותר של הפירוד, שלא ניתן שום אופן בכוחות החיים. כל מגע עם העולם הזה גורם להדרדרות האדם ולכן עליו להיבדל מהעולם הזה ולהתנתק ממנו⁵³.

הנצרות פירשה את חטא האדם הראשון כחטא הקדמון שעניינו היה עצם יחסי האישות. חטא זה הינו שורש כל החטאים והרע בעולם. לכן יש לפרוש מכל מגע עם העולם החומרי⁵⁴, שהוא מקור התאוות, עד כדי התנזרות מיחסי אישות. גם כאשר אין פרישה ונזירות מוחלטות הרי שהמוסר הנוצרי ממעיט מעוצמת כוחות החיים.

צביעות⁵⁵

הדרך השנייה - שלמעשה, היא הדרך היחידה עבור רובו המכריע של העולם - היא לחיות חיי צביעות ושקר.

למה נמשלה לחזיר? לומר לך מה חזיר בשעה שהוא רובץ מוציא טלפיו

ואומר ראו שאני טהור. [ויקרא רבה, י"ג, ה]⁵⁶

53. עיין למשל קלוזנר, **אלוהים ומוסר ביהדות ובנצרות**, עמ' 25.

54. לכאורה גם ביהדות ניתן דגש רב למושג 'פרישות'. זוהי דוגמה נוספת לגניבת אורות היהדות על ידי הנצרות, וחזרתם אלינו בצורה מסוכנת ומעוותת. לשם כך יש לברר את המושגים לעומקם. בנידון דידן מברר הרמח"ל כי יש פרישות גויית-רעה ויש פרישות טובה, וההבדל ביניהם: "הרי לך הכלל האמיתי: כל מה שאינו מוכרח לאדם בענייני העולם הזה ראוי לו שיפרוש מהם, וכל מה שהוא מוכרח לו מאיזה טעם שיהיה, כיוון שהוא מוכרח לו, אם הוא פורש ממנו הרי זה חוטא", דברים דומים כתב בעל פלא יועץ על הפרישות ואכמ"ל. בדברי שניהם, עם היותם מבטאים את המוסר הפשוט והיסודי, עדיין קיים החילוק המשמעותי הנ"ל. ויש להזכיר כי בדברי הרב עולה כיוון חדש ליחס לקדושה שבטבע שגורר אחריו צמצום במידת הפרישות, והדברים ארוכים.

55. ניתן למצוא ביטויים רבים בדברי הרב לצביעות זו, למשל: חזיר, התפשטות טלפיו וקריאה שהוא טהור, "אע"פ שבפיה תדבר רמות ודבריה חלקו מחמאות", "יסוד יראה מזויף" וכדומה. יש לתת את הדעת על כך שבמקומות שונים הרב אינו מזכיר את הנצרות במפורש, אלא רק רומז עליה בעזרת ביטויים אלו.

56. יש להעיר ששם מדובר על מלכות אדום הנמשלת לחזיר. הרב משתמש בביטוי זה כלפי הנצרות (יש מדרשים נוספים על אדום המתאימים לנצרות בסגנונם ובתוכנם). בפשטות נראה כי הנצרות

בְּטוֹל המְצוֹת המעשיות אשר יצא מהמינות וצדדי אליליותה, יחד עם התגברותה לקלוט לה מדתנו ערכי אמונה ומוסר בפוס ממלל רברבן, לאמר הרבה ושלא לעשות גם מעט... [אורות, ישראל ותחייתו ה']

הנצרות מזוהה עם הצביעות שעומדת בבסיס חייה⁵⁷. כאמור, הפרדת הרשויות מניחה כי אי-אפשר לתקן את האדם והעולם. למרות זאת דורשת הנצרות מהאדם להיות נעלה ומוסרי. יוצא, אפוא, שביסודות הדת ישנו אבסורד של תביעה בלתי אפשרית בעליל. פער זה יוצר חיי צביעות: "לאמר הרבה ושלא לעשות גם מעט" [שם]. על המאמין לבוא לכנסיה ולבקש מחילה על חטאים שימשיך לעשותם בצאתו ממנה.

התוצאה של הצביעות הינה הרסנית ביותר. יצרו של האדם חשים כי מנסים לדחוק בעדם על-ידי מוסר חיצוני שאיננו יורד פנימה אל הנפש ומתקנה. מאחר שלא ניתן להם המקום הראוי, לכן באופן טבעי התגוננותם מפני הלחץ נעשית ע"י התגברותם והפנייתם לאפיקים שליליים.

גם כאשר המוסר גובר ונראה לכאורה, שהצליח להשתלט על החיים הפרטיים והכלליים בזמן מסויים, לאמיתו של דבר, אין תיקון של היצרים והתאוות, ואין איזון נפשי בריא באדם. התגברות הכוחות השליליים עדיין קיימת באופן נסתר וכאשר תמצא את המועד המתאים⁵⁸ היא תתפרץ בלא שום יכולת ריסון ובעוצמה גדולה יותר, ותגרום לתוצאות הרות אסון.

השתלטה על מלכות אדום (רומי) ועל כן ההתייחסות במדרש מופנית כלפיה. כמו כן, התכונה החזירית הצבועה של ההתחזות לכשר, מתאימה לנצרות המדברת גבוהה גבוהה ולמעשה מושחתת בפנימיותה.

57. ניתן לראות דוגמאות רבות ביותר של צביעות בנצרות. למשל, היות הכנסיה עתירת נכסים למרות הטפותיה להינזרות מחיי החומר, וזאת אף ע"י מכירת מחילה למאמינים תמורת תשלום, וכן חסד וויתור לכאורה מול מיצוי הדין עם ישראל.

58. למשל, בעת מלחמה ניתן להביא לידי ביטוי את יצר ההרס, אז, אין דין ואין דין ולכן ניתן להרוס, לבזוז, לאנוס להרוג ולהשחית מכל הבא ליד, ויעידו על כך כל מסעות הצלב והמלחמות רבות הדמים, ובייחוד מלחמות העולם האחרונות.

היהדות לעומתה, מכירה ביצר ההרס ובסכנת התפרצותו בעת מלחמה, וע"כ היא מסייגת את היצר לפעולות מסוימות - 'דיברה תורה כנגד יצר הרע', למשל באשת יפת תואר. עם זה התורה

ננסה לסכם פרק זה ולקשור שוב בין המושגים השונים, על-מנת לפרוש בפני הלומד תמונה כללית:

הנצרות ינקה משני מקורות מרכזיים. המקור הראשון - **האליליות**. יסוד זה פעפע הן ליסודות הנצרות כדוגמת הגשמת הא-להים והן למעשה כפולחני אליליות. היסוד השני הוא אמונת ישראל; **גניבת אורות** האמונה ועיוותם. נקודה זאת גרמה **לשנאת ישראל** מצד 'החלפת הברית', ניגוד לתוכן האחדותי ואי יכולת לעמוד בתביעות המוסר הישראלי.

לענ"ד הטעות הגדולה העומדת ביסוד הנצרות היא **תפיסת הפירוד**, רצוננו לומר, הכרה כי יש עניינים רוחניים, אך אין להם ולעולם הזה ולא כלום. תהום אינסופית, בלתי ניתנת לגישור, פעורה בין שמים וארץ, רוח וחומר. בגלל הפרדה זאת ישנה **ראייה חלקית** שכל תופעה היא או רע או טוב, ובאופן כללי העולם הזה הוא רע ועניני הרוח הם הטוב. המאבק ביניהם לא יוכרע לנצח. יוצא, אפוא, שאי אפשר לתקן את העולם ואת האדם, ולפיכך **התייאשה** הנצרות מהעולם הזה ותיקונו. אין הנצרות תובעת מהאדם דבר, כיוון שביסודו הוא נמוך ומועד לנפילות אינסופיות להבלי החומר.

מבט זה בנה את התפיסה המוסרית של הנצרות. על-פי הנצרות האדם ראוי לויתור ול**מחילה** תמידיים על כל מעלליו, בין בדברים שבין אדם למקום ובין בדברים שבין אדם לחבירו. יש להרבות ב**חסד** ולזנוח את שורת הדין וקו המשפט.

בפועל, אין לתפיסה זאת השפעה על המציאות. הנצרות **ביטלה את המצוות המעשיות**, ובעצם נתנה לאדם אפשרות **להתפרץ אל הקודש** ללא ההכנות הראויות. לאור זאת נותרו לאדם שתי דרכים לנהל את חייו. הוא יכול לחיות ע"פ האידיאל הנוצרי, הווה אומר: **נזירות** מחיי העולם בכלל וחיי אישות בפרט. האפשרות

דורשת מהאדם שמחנהו יהיה קדוש גם בשעת מלחמה. כך ניתן לנווט את כוחות היצר ולהעלותם.

59. לנוחות הלומד הוספנו תרשים בסוף המאמר, על-מנת לתת מבט כללי על פרק זה.

השנייה, הנובעת מכך שלאמיתו של דבר אי-אפשר לחיות כך בעולם הזה, היא לחיות חיי סתירה פנימית בין הדת לחיים, ובעצם לחיות בצביעות. לדבר גבוהה גבוהה ואפילו מעט לא לעשות.

ה. אירופה שלפני מלחמת העולם הראשונה⁶⁰

הפרק שלפנינו מכיל סקירה בסיסית על תהליכים ומושגים יסודיים (המילים המודגשות) באירופה של העת החדשה. תהליכים אלו הם תוצאה של תהליכים ממושכים, ואין בכוונתנו לרדת לפרטי התפתחותם. בכל זאת חשוב לנו לתאר את אירופה של ערב מלחמת העולם הראשונה, לפני שנעסוק בניחות יחסו של הרב.

בימי הביניים הייתה הכנסייה הגוף החזק באירופה, והשפעתו הכלכלית, הפוליטית והתרבותית הייתה מכרעת. לשכל האנושי ולנפש לא ניתן דרור, והם היו נתונים בכבלי המסגרת הנוצרית. דיעות שסותרו את דעת הותיקן לא היו יכולות להישמע, ושיאה של מגמה זאת בא לידי ביטוי בפעולות האינקוויזיציה.

חלק מסממני **העת החדשה** היה שבירת המונופול הכנסייתי באירופה. תהליך זה קרה במספר מישורים במקביל: במישור הדתי, עם הפיצול בין הכנסייה הקתולית לכנסייה הפרוטסטנטית והתחלת תהליך החילון, ובמישור הפילוסופי והמוסרי, עם התעוררות תנועת ההשכלה והצבת מערכת ערכים אנושית כנגד מערכת ערכים דתית. כמו כן החלו להופיע יצירות תרבות ואומנות א-כנסייתיות.

תנועת ההשכלה באירופה קמה מתוך ההנחה כי השכל והרצון האנושיים הם הכוחות העליונים. ההשכלה נלחמה על חופש המחשבה, וכתנאי לכך היא תבעה את חופש האמונה ואת ביטול השליטה הכנסייתית בחיים בכלל, ובפוליטיקה ובחינוך בפרט.

---

60. פרק זה נכתב בעזרתם של הרב מיכאל אברהם, הרב מאיר מוניץ ואליעזר באומגרטן.

מקורות נוספים לעיון: **א-להים ואדם במחשבה החדשה**, שמואל הוגו ברגמן; **א-להים ומוסר ביהדות ובנצרות**, יוסף קלוזנר; **תולדות אירופה במאה ה-19** [עמ' 239-246], בנדטו קרוצ'יה. **הומאניזם- הרעיון ותולדתו**, אורי רפ, האוניברסיטה המשודרת.

דת התבונה⁶¹ הייתה חלק אינטגרלי מתנועת ההשכלה באירופה.

השקפת העולם של ההשכלה לא הסכימה לקבל את המרות הפילוסופית של הכנסיה. לפי השקפה זו, על-מנת לפתח בצורה המלאה ביותר את הגיגי השכל, עליו להיות חופשי מכל מרות. מרד זה כוון הן כלפי הכנסיה הקתולית והפרוטסטנטית, והן להבדיל, כלפי היהדות (בעיקר ע"י הפילוסוף ברוך שפינוזה).

ראוי לציין, כי שלב חשוב בתהליך זה היה התפצלות הכנסיה. על פי הדת הקתולית, היכולת היחידה להגיע אל הא-להים היא דרך הכנסיה, והאדם משועבד לכנסיה בכל תחומי החיים (כלכלית, פילוסופית וכמובן דתית). הדת הפרוטסטנטית יצאה נגד שעבוד זה, ולדבריה, חזרה אל הנצרות האמיתית. שוב לא היה האדם משועבד דתית לכנסיה, והקשר לא-להים הפך אישי. בשלב זה ניתנה האפשרות לפתח מושגים של מחשבה עצמאית. מחשבה מסוג זה נתנה אותותיה במספר מישרים:

א. עם שימת הדגש על השכל הלך ונעשה מרכזי תפקיד **המדע**. המדע, אשר מאז ומתמיד היה אויב הכנסיה (כדוגמת גלילאו), חבר עם הפילוסופיה המודרנית, אשר זה עתה השתחררה מחרצובות הכנסיה. הם העמידו את ערכי **הקדמה** בראש ערכי החברה, מתוך אמונה כי ההתקדמות המדעית תביא את הגאולה לחברה האנושית.

ב. תהליך זה השפיע על כל הלך המחשבה הדתי, כאשר מתוך הבנת ערך האדם כפרט תפסו מושגי **המוסר** מקום חשוב יותר ויותר בחיי הדת; עד כדי כך הגיעו הדברים, שקאנט, ובעקבותיו הוגים גרמנים נוספים (פיכטה, שילינג), שמו את האדם ותבונתו במרכז העולם (אנתרופוצנטרית) - דבר שבא במקומו של הא-ל.

הקריאה להערצת האדם הייתה האידיאל של **ההומניזם**. ה'אנושיות' הייתה המושג אשר בשמו נלחמה אירופה לשוויון זכויות ולכבוד האדם. ממנה נולד רעיון **האמנציפציה**, שהתנגח בעמדה הדתית-נוצרית. כמו כן קרא ההומניזם **לקוסמופוליטיות**, כאנטיתזה לתפיסה הלאומית, מתוך העלאת ערך האדם כאדם.

61. ביטוי המשקף את הסגידה האבסולוטית לשכל, עד כדי הפיכתו לדת.

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

ג. בניגוד לכנסיה שדגלה בחיי סיגוף והינזרות מהעולם הזה, ההשכלה חרטתה על דגלה את ההערצה ליופי, לעושר ולאוסר, תוך סגידה לעולם הטבעי. **תרבות** חומרנית-חילונית הלכה והתפתחה כחלק בסיסי מאושיות החברה.

ד. השלכה מרכזית של פיתוח המחשבה העצמאית הייתה תהליך **החילון** באירופה. לפני כמאה וחמישים שנה חל בחלק ממדינות אירופה תהליך הפרדה של הדת מהמדינה. בצרפת נחקקו שורה של חוקים. החינוך הפך לחינוך חובה חילוני. בשנת תרמ"ב (1882) הוכרזו בתי הספר כניטרליים מבחינה דתית, ובשנת תרמ"ו (1886) נאסר על כמרים לשמש בהוראה. לבסוף, בשנת תרס"ה (1905) הופרדה הדת מהמדינה, וצרפת הוכרזה כמדינה חילונית, שיש בה חופש דת. בגרמניה הוטלה חובה של נישואים אזרחיים, ומאוחר יותר בוטלו כל זכויות הכנסיה ואגודותיה, והוחרם חלק מרכושה. באיטליה בוטלו באותן שנים זכויות היתר של הכנסיה, הוחרם רכוש כנסייתי והופסקו לימודי התיאולוגיה באוניברסיטאות. בתגובה, החליטה הכנסיה לפרוש לחלוטין מהחיים הציבוריים, ולאסור על מאמיניה ליטול חלק בפוליטיקה. אולם במדינות אחרות, כמו ספרד ובלגיה, נשאר עדיין המבנה הישן של זיקה בין הדת למדינה ולמערכת החינוך (בבלגיה היה ניסיון להנהיג חינוך חילוני בין השנים תרל"ח-תרמ"ד (1878-1884), אולם הדבר גרם תגובת נגד שהחזירה את הקתולים לשלטון לעשרים וחמש שנים).

אולם, גם במדינות שהפרידו את הדת מהמדינה, החילוניות הייתה רק נחלת מיעוט משכיל. רוב האוכלוסייה, ובמיוחד הכפרית, הייתה עדיין דתית. חוקרים רבים עמדו על כך שהחילוניות, לגוניה השונים, אינה מנותקת מהדת שכנגדה מרדה ושבתוכה היא צמחה. לא הרי חילוניות נוצרית (בעיקר פרוטסטנטית) כהרי חילוניות יהודית, מוסלמית, או אחרת.

לענייננו כאן, חשוב להצביע בעיקר על 'התזה הפרוטסטנטית' של הסוציולוג האוסטרי מקס וובר (תרכ"ד-תר"פ, 1864-1920), שקבע כי יסודות החילוניות

המערבית נעוצים בהשקפת עולם פרוטסטנטית.⁶² לפי וובר, הערך הפרוטסטנטי הבסיסי הוא האינדבידואליזם והמצליחנות, והוא אשר עומד ביסוד הדרוויניזם החברתי, שמונח ביסוד ההיררכיה החברתית במערב, ובעיקר ביסוד הקפיטליזם (בעיקר האמריקאי). יש שהרחיבו זאת אפילו לכיוון של יסודות הסיווג הפסיכיאטרי המקובל כיום.⁶³ להלן נעמוד גם על התייחסותו של הרב לעניין זה.

ו. יחס הרב לאירופה

הכבישה המוסרית שעל פי התרבות החולונית, ששלטה הרבה על העמים, העיקה על ליבם, והרבה מידות רעות, חליים וקצפונות, נצברו במעמקי נשמותיהם. והם יוצאים מחרצבותיהם על ידי המלחמות רבות הדמים וגדולות האכזריות, הנאותה יותר לטבעם הבלתי מזוקק עדיין כעת [אורות. המלחמה. ה'].

נכתם עון שופכי הדמים, מלכי אדמה הזדים וכל מרגיזי ארץ. לא יכופר לארץ לדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו, והכפרה מוכרחת לבוא: בטול כללי לכל מכוונות התרבות של עכשיו, עם כל שקרן ותרמיתן, עם כל זוהמתן הרעה וארסן הצפעוני.

כל התרבות, המתהללת בצלצלי שקרים, מוכרחת להכחד מן העולם, ותחתיה תקום מלכות עליונין קדישין. אורם של ישראל יופיע, לכונן עולם בעמים בעלי רוח חדשה, בלאומים אשר לא יהגו ריק ולא ירגזו עוד על ד' ועל משיחו, על אור חיי העולם ועל התום והאמונה אשר לברית עולמים. וישראל יראה בעיניו שלומת רשעים, יצעוד על חורבנם של המתהללים באלילים

62. סקירה קצרה, אך מספיקה לצרכינו, ניתן למצוא בספר **נצרות ופסיכיאטריה - התיאולוגיה שמאחורי הפסיכולוגיה**, מרדכי רוטנברג, האוניברסיטה המשודרת, משרד הביטחון - ההוצאה לאור, תשנ"ה. רוטנברג עומד על נקודה זו בחיבורים נוספים שלו, ומציע גם **פסיכיאטריה יהודית**, כאלטרנטיבה לזו הפרוטסטנטית.

63. גם אריך פרום עומד בכמה מקומות (בעיקר בספרו **מונס מחופש**, 1960) על ההשפעה הפסיכולוגית של הניתוק מהקתוליות על העולם בן זמננו.

החדשים כאשר צעד על ח'רבות בבל ואשור העתיקות. אז ידע ויוכח, כי אך בו א-ל-א-להי ישראל מושיע. ותשועת ד' ב'א תב'א.

הנְדַת הפֹּחַ של הגויים, שקויי כוס התרעלה, מוכרחת היא לב'א. פתח ד' את אוצרו ויוציא את כלי זעמו.

אם עוד תתאמץ אירופא וכל גוייה להחזיק מעמד בצביונה, לא באמת ולא בצדקה, את ד' לא ידעו ודרכיו לא יחפצו ללכת בהם. מצב זה הוא רגעיי ברגעי התולדה. אור התשובה יופיע בהכרח וישליך איש את אלילי כספו ואת אלילי זהבו, וישוב הכל אל טוב ד'.

אז תִּכְחַד התרבות ההִיִית בכל יסודותיה, ספריותיה תיאטריה וכל מכוונותיה, וכל הַחֲקִים אשר בהבל ועֵנֶל יסודם וכל נימוסי החיים הרעים והחטאים כליל יחלפו. ונשגב ד' לבדו ביום ההוא.

הארג הרוחני והמעשי, אשר בצביונו ההִיִי לא היה יכול לעצור, עם כל תפארת חוכמתו בעד שפך דמים רבים ובעד ח'רבנו של עולם בצורה איומה כזאת, הרי הוא מוכיח על עצמו, שהוא פסול מעיקרו, "זורו רשעים מרחם תעו מבטן דוברי כזב", מראשית יסודו, וכל מהלכו פָּלוּ אינו כי אם עצת שקר ונכלי רשעים מסובכים שהם קשורים עם הנטיות הנפשיות והגופניות אשר נתעצמו בהאדרכליות של בנְןִן הלאומים של זמננו, שכחי ד' בכליותם נושאים את שמו על שפתם, בפיהם ובלשונם.

על כן ח'רב תחרב כל התרבות ההִיִית, ועל משואותיה יתכונן בנְןִן העולם באמת ובעד ד'. "והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ד' בראש ההרים וְנִשָּׂא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים". [שם, ח"י]⁶⁴

---

64. הפסקה המקבילה מופיעה ב**שמונה קבצים** [קובץ ה' פסקה רס"ז] בשינויים מעטים (המילים המלוכסנות): נכתם עון שפכי הדמים - נכתם עון העמים שופכי הדמים; מלכי ארץ - זדים מלכי ארץ; ביטול כללי לכל מכוונת התרבות של עכשיו - ביטול כללי לכל העמים התרבותיים של עכשיו; לכוון עולם בעמים בעלי רוח חדשה - לכוון עולם בעמים חדשים; יצעוד על חרבנם של המתהללים באיליים - יצעוד על חרבנם של עמי אירופא המתהללים באיליים בסתר לבם; מצב זה הוא רגעיי ברגעי התולדה - לא מופיע; של בנְןִן הלאומים של זמננו - של בנְןִן הלאומים התרבותיים של זמננו. (אלה הם עיקרי השינויים). מהתרשמות כללית נראה כי הפסקה בשמונה

אוה"מ מהווים את חוד החנית בהתייחסות הרב לאירופה. במילים התמציתיות שבאוה"מ גנוז היחס הכללי של הרב לנצרות (פרק ד' לעיל), ולמוסר החילוני (פרק ה' לעיל). הרב היה מזועזע מהאלימות המטורפת של כל עמי אירופה במלחמת העולם הראשונה. אין כאן מלחמה של ה'טובים' ב'רעים'. כל אירופה על כל אגפיה היתה שותפה להקזת דם שהעולם טרם ידע. הרס ואלימות זוועתית זו גרמו לרב להתבונן היטב על אירופה בכללה, ותוצאות התבוננות זו מונחות לפנינו באוה"מ.

ננסה לסכם את דברי הרב :

א. התרבות האירופית מושתתת על הדת הנוצרית. תשתית נוצרית זו היוותה גורם מרכזי בהיווצרות מלחה"ע הראשונה (בהמשך נתייחס במפורט לקשר זה, כאשר נעסוק במוסר הנוצרי).

אמנם, ייתכן שהתפוררות הנצרות בעת החדשה מהווה כבר את התחלת תיקון העולם מהשליטה הנוצרית, כפי שנראה בהמשך, אולם אירופה לא הצליחה להשתחרר לגמרי מהמושגים הנוצריים שעטפו אותה ועל כן גם הבריחה מהנצרות סבלה במקרים רבים מאותן בעיות של הנצרות.

ב. לאור זאת, מסביר הרב כי **תיקונם של העמים לא יוכל לבוא מתוך מצבם לפני מלחמת העולם, השלילי ביסודו, אלא מתוך חורבן גמור של כל התרבות האירופית המשוקעת בכל נימי נפשה בעיוותיה הנוראים של הנצרות.** לפיכך, מלחה"ע הראשונה היא תחילת הפעלתו של מנגנון השמדה עצמית של עמי אירופה המושחתים.

את חורבן אירופה - שאת חלקו האחד ראה הרב בעיניו ממש ואת חלקו האחר צפה - אפשר לכלול בשלושה תהליכים מרכזיים :

1. **חורבן תרבותי.** באוה"מ ח' הרב מתייחס לחורבן "ספריותיה תיאטריה וכל מכוונותיה". שאלת התרבות שלפני מלחה"ע הראשונה ולאחריה, גולשת מעבר לגבולות מאמר זה.

קבצים מבקרת באופן ישיר את עמי אירופה התרבותיים שלעניי הרב, ומנוסחת בסגנון חריף יותר.

2. **חורבן אמוני, כפירה.** הנצרות הציגה דת הסותרת את חיי האדם ומלאה סתירות פנימיות שאדם אינו יכול להכילן. לפיכך הייתה זו רק שאלה של זמן, מתי יעמוד האדם בנו זקוף, ללא מורא, ויכפור בעול המעיק הזה:

"אירופה נתיאשה בצדק מא-להים אשר לא ידעתו מעולם..." [אורות התחיה, ג']

3. **חורבן מוסרי.** ניתן לומר כי המוסר האירופי בנוי משלוש גישות:

- א. מוסר נוצרי שעיקרו הוותרנות והסלחנות.
- ב. מוסר הסכמי (רוסו), שעיקרו מוסכמות מוסריות לצרכי נוחות וסידור חברתי. (מוסר הסכמי מהווה אף היום בסיס לחברות שונות, פוסטמודרניות, בהם אין אמיתות מחייבות). אמנם ניתן לראות במוסר ההסכמי, פרי מעשי השכל האנושי כאנטיתזה למוסר הנוצרי-דתי, אולם כאמור גם תופעות מנוגדות עומדות על אותו ציר. לפיכך, לשתי גישות אלו יסוד משותף: אין הדברים מחלחלים לנפש פנימה ואינם יוצרים תיקון עמוק ומשמעותי בנפש האדם ובמידותיו, כי אם חובות חיצוניות הכובשות את המעשים בלבד.
- ג. מוסר קאנטיאני שעיקרו: תבונתו של האדם ישרה, והיא אמורה להשליט את חוקי המוסר ההגיוניים על האדם. אם ינתן לה חופש היא תדע מעצמה מה ישר וטוב לעשות. אולם, אף על פי שמוסר זה מהווה התקדמות רבה ביחס לקודמיו, גם הוא לוקה בחסר. ראשית, הגדרת המוסר כמוסר תבוני מראה כי אין הוא קשור לכוחות נפשו ויצריו של האדם. אמנם גם המוסר התבוני מתמודד עם יצרי האדם, אך נראה שהוא עושה זאת ככובש, כאמצעי להשלטת המוסר נגד כוחות האדם. על כן אין הוא מתקן את יצרי האדם, וכאשר אלה יתגברו לא יוכל המוסר התבוני לעצור בעדם. שנית, אין הוא מסוגל לתת הדרכה כללית לכוחות לאומיים. ואמנם, כאשר הדברים נידונים ברמת האומות, בהן הזרמים הנפשיים מתעצמים לכדי

עוצמה אדירה ולא נשלטת, אין ביכולת מוסר כזה להתגבר על יצר
ההרס הנסתר שבאומות העולם⁶⁵.

לפיכך, בסופו של דבר, אנו נפגשים בפראי אדם שטופי אלימות רצחנית הלוכדים
בצביעות מסכת צדק ומוסר, ואפילו כשהם מתכוונים לכך ברצינות, אין למוסר זה
העוצמות לבנות עולם ולהדריכו. מלחמת העולם חשפה את כל הרוע שהיה צפון
בעמי אירופה והוכיחה מעל לכל ספק כי אין לתפיסות מוסר אלו יכולת לתקן וליישר
את האדם.

אור ישראל

בידוע שאחרי העדר צומחת הווייה חדשה, גדולה ומעולה יותר מקודמתה. לפיכך,
השלב הבא אחרי החורבן האירופי והתפלות הזוהמה, הוא תקומת ישראל⁶⁶. על-גבי
ההריסות (בכל המישורים המדוברים), ומתוך החורבן יצמח 'עולם חדש'.
לא בכדי נודמנו לפונדק אחד, באותו פרק זמן, מלחמת העולם ותהליך שיבת ציון.
מובילי המגמה החדשה יהיו ישראל, שרוח משיח מפכה בהם. שיבת ציון ותקומת
ישראל, יהיו בסיס להקמת מדינה אשר תוביל את העולם החדש, להבנות על בסיס
אמונת ישראל בא-להי אמת, המוסר האמיתי והטוב המוחלט. לא עוד תשרור
התפיסה הנוצרית המפרידה שמים וארץ. כנגדה תעמוד תקומת ישראל, שסגולתם
ואמונתם היא האחדות הכוללת, של רוח וחומר, שמים וארץ, והעלאת הכל לנצח
הא-להי.

65. עיין **אורות הקודש** ח"ג, א'. שם הרב מסביר שתי נקודות אלו כנקודות החולשה של מוסר החול
שהאדם עשוי להמשך אחריו "על ידי שמכיר את היושר שיש בדברי ההגיון".

66. ויקרא רבה, י"ג: "ואת החזיר זו אדום... ולמה נקרא שמה חזירי שמחזרת עטרה לבעליה."
מסביר המהר"ל [גבורות, י"ח]: "ותבין בזה דברים עליונים, והוא כי האומה הנזכרת מצד עצמה
מחזרת את המלכות לבעליה, כי יש לזאת האומה ולזאת המלוכה אפיסה מן המלכות באשר היא
מלכות נפסדת מצד עצמה, ולא תהא אפיסה זאת אפיסה מוחלטת אל לא דבר לגמרי, דהיינו
שלא יהיה מלכות בעולם, כי אין הנהגת העולם חסרה מלכות, ולפיכך גורם שתהא אפיסה זאת
למלכות שמים". נדמה, כי הדברים עולים בקנה אחד עם דברינו. המינות ועמי אירופה, יתפרקו
מצד עצמם, כי אין בהם תוכן אמיתי-ממשי-עצמי, אלא צביעות הכלה מאליה. או אז, מופיע
בחלל הנפער אור ישראל.

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

היכולת של הגוף עצמו להיות טוב וקדוש, האמונה ברצונותיו ומחשבותיו של האדם, היא הבשורה הגדולה של ישראל, בניגוד מוחלט לנצרות. עם ישראל מאמין שמציאותו של העולם הזה היא לכתחילה, מתוך מחשבה ומגמה, ולא מתייחס אליו כדבר שבדיעבד, שאין שום שאיפה לתקנו. במקום הפקרת העולם הזה, יבואו תיקון יסודי שלו והעלאתו תוך עמל רב ועבודה קשה אל העולם הבא, באמונה ובמוסר הישראלי:

אנו, כלומר כנסת ישראל, רוצה לחיות דְּנָקָא מפני התכלית המוסרית שיש

בההויה בכללה. [אורות ישראל, א' ה.]

המוסר הישראלי חודר אל תוך מכלול אישיותו של האדם ומעלה את כולה אל ה'.

הרב מתייחס לשאלה מהו הזמן שתכלית זאת תתחיל להופיע בו:

כשיש מלחמה גדולה בעולם מתעורר כח משיח. עת הזמיר הגיע, זמיר עריצים, הרשעים נכחדים מן העולם והעולם מתבסס, וקול התור נשמע בארצנו... ואח"כ כתום המלחמה מתחדש העולם ברוח חדש ורגלי משיח מתגלים ביותר, ולפי ערכה של גודל המלחמה בכמותה ואיכותה ככה תגדל הצפיה לרגלי משיח שבה.

מלחמת עולם של עכשיו צפיה נוראה גדולה ועמוקה יש בה, מצורף לכל גלגולי הזמנים והוראת קץ המגולה של התישבות א"י... [אזה"ם א']

בנֶן העולם, המתמוטט כעת לרגלי הסערות הנוראות של חרב מלאה דם, דורש הוא את בנֶן האומה הישראלית... [שם ט']

...על כן חרב תחרב כל התרבות ההוית, ועל משואותיה יתכוון בנֶן העולם באמת ובדעת ד'. [שם ח']

ז. הרהורים ותהיות לאור המאמר

לא מעט סוגיות קשורות לדברינו במאמר. ברצוננו לחלוק מעט ממחשבותינו - חלקן החלטיות ומנתחות וחלקן מציבות שאלות - שעלו תוך כדי הלימוד. נדגיש כי אין אנו

מתיימרים לנסות ולנתח תהליכים המתרחשים בעולם, ובוודאי שלא לנתח תהליכים הנמצאים בעיצומם, ואין כאן אלא תחושות העולות מתוך מראה עיניים.

'אורות המלחמה' היה או הווה, ואולי עתיד?

הפסקאות שלוקטו לכדי הקובץ **אורות המלחמה**, נכתבו בימי מלחמת העולם הראשונה. רבים מהדברים שהרב זיהה אז, כגון האלימות המוחבאת, שנאת ישראל וחורבן אירופה התגלו ביתר שאת ובאופן שלא עלה על הדעת במלחמת העולם השנייה.

כאמור, הרב צפה את חורבן אירופה ותקומת עולם חדש בהובלת ישראל, עולם שיהיה מוסרי באמת ומאמין בה'. אנו תוהים האם תהליך זה כבר נגמר ברובו, ואירופה של היום שונה מהותית מאירופה של מלחמת העולם הראשונה. אם כך הם פני הדברים, רוב הדברים היוצאים משם הינם חיוביים ביסודם, ושייכים לעולם החדש' אליו אנו כוספים. או שמא, תהליך ההתפרקות עדיין בהתהוותו, ואדרבה הוא רק ילך ויחריף, ואולי עלינו אף לצפות להתפוררות טוטאלית של תרבות אירופה. כל עוד תתאמץ אירופה להחזיק בעמדתה ותרבותה הקלוקלת, לא יוכל כוח משיח המופיע בישראל לבא לידי ביטוי ולרומם את העולם לגאולה שלימה.

קבלה מאירופה

סוגיא הנגזרת ישירות מהשאלה הקודמת היא, האם יש לנו מה לקבל, והאם ראוי לקבל מהתרבות האירופית. לאור המאמר, רוב תרבות זו נשענת על הנצרות, וכאמור בפתיחה זהו אחד הנושאים בהם נלחם הרב בחריפות. ברור לנו שזאת שאלה סבוכה ואי אפשר לתת כלל מקיף בעניין, אם כי יש מספר שיטות בסיסיות שאנו רוצים להציב:

1. יש האומרים, שכשם שיש דברים שאי אפשר 'להעלות' כיוון שהם עטופים בקליפות רבות מדי (כמו מאכלות אסורים), כך גם בנדון דידן, אי-אפשר להעלות דבר כל-כך מזוהם, ולכן אל לנו לגעת בזה.
2. אפשרות קצת יותר מעודנת, אם כי מסקנותיה זהות, היא אמירה שאמנם יש איזה ניצוץ של טוב הגנוז שם, ותיאורטית אולי אפשר היה לעשות בירור, ולקבל חלק מהדברים, אך מעמד החיים הישראלי עוד לא מבוסס דיו

למשימה כה סבוכה, (עוד לא קמה סנהדרין וכדומה), ולכן בפועל אל לנו לעסוק בכך.

3. לכל תופעה יש מספר רבדים. אנו יודעים שגם הדברים הנראים פגומים על פני השטח, יש ניצוץ א-להי בפנימיותם ואותו יש להעלות. זו הגישה הפנימית למציאות בכללה. אמנם, בענייננו הדבר מסובך מאוד⁶⁷, אך אין זה אומר שיש לפסול הכל. צריך לעשות זאת בזהירות מדוקדקת ובהתייעצות עם מורי הדור. אך באופן כללי יש מה לקבל וראוי שנציל 'אורות גנובים' ונשיבם לישראל בהופעתם המתוקנת.

דברי הרב ניתן למצוא סימוכין לכאן ולכאן :

ניתן למצוא שני כיוונים עיקריים הקוראים לקבלה. כיוון אחד משותף לכל האומות: כל עם נברא חסר, ואפילו עם ישראל מוכרח לקבל יסודות הנמצאים אצל

---

67. ננסה להדגים ניתוח סבוך: ביטול מערכת הציוויים. בראייה ראשונית זו גישה מעוותת ביותר, לפיה אין שום השלכה מעשית לחיים הממשיים, 'הכל דיבורים'. אולם בראייה שנייה נראה שעומק האמירה הוא שצריך לתת יותר דגש על הרעיון והכוונה. המעשה הוא נגזרת קטנטנה ביחס למחשבה. אמנם לא צריך להגזים ולבטל את המצוות אך יש 'משהו' באמירה הזאת שיש בו אמת. אולם, אם נעמיק ונתבונן, בראייה שלישית נבחין, שביסוד הרעיון הזה עומדת אמירה נוצרית מעוותת. מדוע המחשבה היא העיקר, והמעשה איננו משמעותי (או כמעט ואינו משמעותי)? כי לשיטתם העולם חסר יכולת תיקון. אי-אפשר לתקן ולכן אין טעם לעשייה בפועל של תיקון, 'העיקר הכוונה'. נגד דבר כזה צריך להלחם מלחמת חרמה. אולם עוד צעד אחד של התבוננות פנימה, בראייה רביעית יוביל להסתריגות מהראייה האחרונה: הרי אנו יודעים שלא מעט רעיונות גנבה ועיוותה הנצרות מהיהדות. אפשר להציע, בזהירות, שבאמת העולם הוא בר תיקון, אך הצד של 'ציווי' הוא באמת קצת חיצוני, ולעתיד לבא, יש מי שסובר שמצוות בטלות. או שבאותו זמן אדם ידע באופן טבעי-פנימי מה נכון וטוב לעשות בעיני ד', או שימשיך לעשות את כל התרי"ג הקיימים היום, אך מתוך הזדהות כל-כך עמוקה עד שזה לא יהיה לו כצו ועול חיצוני. כך או כך יש משהו במשהו ברצון ליזרימה' ללא מערכת לוחצת של צוויים שאולי יש בו ממד של אמת, ואותו יש לברר ולהעלות בזהירות. הרב עוסק בעניין בסוף **אורות הקודש** ד' בפרקי העלאת העולם.

אומות אחרות לצרך השתלמותו. ברם, קבלה זו צריכה להיות ברובד חיצוני ולא ברובד פנימי⁶⁸.

כיוון נוסף הקורא לקבלה נובע מגניבת האורות ע"י הנצרות⁶⁹. אורות שנגנבו יש להחזיר לבעליהן, לפי זה יש לומר כי אף על פי שהיינו חושבים כי סוף סוף מקור האורות הינו האמונה ועל כן אין צורך ללכת רחוק על מנת לפוגשם, הרי שחלק מתהליך הביורור של האורות עובר דרך גניבתם, וגאולתם משם מקדמת אותנו בהכרתנו אותם.

מאידך, במקומות אחרים הרב אומר בחריפות רבה כי אין לקחת כלום מיסוד הרשעה⁷⁰, דהיינו, הנצרות הרסנית ואין ללמוד ולקבל ממנה דבר. אם הדברים באים כהנגדה (כלומר מהעמים יש לקבל אך לא מהמינות) הדבר מעורר תהייה האם יש יכולת קבלה של משהו מהמערב, עקב העובדה שכולו נוצרי⁷¹.

מוסר אירופי

אף על פי שהצבנו סימן שאלה לגבי תרבות אירופה כיום, לפחות בעניין אחד אנו חשים וודאות - **המוסר האירופי מטונף בגללי הנצרות**. היחס לבעיות בעולם ובעיקר כלפי ישראל מושתת על אמירות של וותרנות וסלחנות לאכזרים ולמושחתים. דורשים מאתנו 'להגיש את הלחי השנייה', ולא להחזיק במידת הדין והגבורה. זאת

68. **באורות ישראל** [ה', ב], מתאר הרב את החוסר של העמים כחסד שעשה הקב"ה עם עולמו. הרב מבהיר כי הקבלה של ישראל אינה יכולה להיות במושגים הקשורים לעצם החיים. ביטוי זה נתון לפרשנויות שונות, מהו עצם החיים ומהו דבר חיצוני לחיים.

69. ישנם ביטויים שונים ברב על החזרת האורות כגון [אורות. ישראלי ותחייתו. ו']: "והקדושה לוקחת בתורה את כל האורות הגנובים הללו... ", יש לדון האם זו הבטחה או משימה. עיין גם **באורות רא"ה** [ח"ב עמ' קמ"ב - קמ"ג] (שם לא מוזכרת הנצרות בפירוש).

70. "מהרשעה ודעותיה, אין לקחת שום עזר וסיוע, אפילו בדברים הטובים שבה, מהרעיונות הנראים ומסכימים להתוכן הטוב והקודש שנמצאים באוצרה, צריכים להזהר, הארס המתדבק טמון הוא בעומק התוכי שבכל הגה מחשבה והרגשה שממקור משחת זה הם יוצאים, אל תשת רשע עד." [אורות האמונה. עמ' 36] ועיין עוד שם, עמ' 24-27.

71. ואולי יש לחלק ולומר שמהעמים כעמים יש לקבל אך לא מהמינות כדת, כאידיאולוגיה.

ועוד בזמן שהם עצמם לא עומדים בתביעות הללו ואין זאת אלא 'פשיטת טלפי החזיר' בצביעות מזועזעת. לא מהם נלמד מהו צדק ומהו מוסר!⁷²

יחסי אירופה וישראל

אין אנו מתיימרים להבין את הפוליטיקה העולמית על כל רבדיה. ברצוננו לעורר ולהזכיר נקודה מסוימת שצריכה להיות בתודעה שלנו. **לנוצרים ישנה בעיה בסיסית עם מדינת ישראל** (אפילו אם היא אינה ערה בתודעה היומיומית, הדבר פועל גם ברבדים נסתרים).

1. שנאת ישראל - הן מבחינה רעיונית והן בפועל - ליוותה את הנצרות כמעט מיום היווסדה, ואין כאן המקום להאריך ולסקור את כל ההתעללויות והפוגרומים לאורך ההיסטוריה. נציין רק שבכל שבת אנו מזכירים את הרבבות שנספו בזמן מסעי הצלב, וברור שלא נשכח את הנוצרים שרצחו, סייעו או לא התנגדו לשואה במלחמה השנייה. אין ספק שהכנסיה ידעה היטב את המתרחש ולא פצתה פה, קל וחומר שלא עשתה מעשה של ממש להציל את עמנו. גם לאחר השואה לא שינתה הכנסיה את יחסה ולא התנצלה על מעשיה.
2. כאמור (בפרק ב'), הנצרות נבנית מכך שכביכול א-להים בכעסו על ישראל נישלם ממעמדם כעם נבחר, הענישם בגלות, וסופם שפלות מתמדת. לאור זאת, שיבת ציון, הקמת מדינת ישראל והצלחתה, מהווים משבר עמוק ומכה ניצחת לנצרות. אפשר לומר שתקומת ישראל הייתה צריכה להוביל לנטישת הנצרות.

כמובן, שישנו גם יחס חיובי למדינה, לעיתים מתוך רצון אמיתי, ולעיתים מתוך אינטרסים. כפי שציינו, אין אנו באים להדריך למעשה כיצד צריך להתנהל משרד החוץ שלנו, אך בהחלט רצוי שנהיה ערניים לעניין (והיחס הפרו-ערבי הקבוע, שנחשף במלוא עוזו בשנתיים האחרונות, יעיד).

---

72. אע"פ שכמו שנראה בהמשך, ייתכן שיש משהו של אמת בצביעות זו, הדורשת מישראל להתנהג במוסר שהם לא יכולים לעמוד בו.

אירופה - ארה"ב⁷³

הצגנו במאמר את התייחסותו של הרב לנצרות ולאירופה. אנו תוהים האם ישנו הבדל בין אירופה לארה"ב.

יש הטוענים שזאת 'אותה גברת בשינוי אדרת'. אמנם האמריקאים בעלי תרבות צעירה יותר, אך ההשפעה הנוצרית מגיעה אף לשם, ולפיכך כל האמור לגבי אירופה נכון לגבי ארה"ב⁷⁴.

אנו רוצים להציע כי ייתכן שיש חילוק מסוים ביניהן. ברור שגם שם התרבות המערבית שלטת, ויש שם הרבה פסולת, אך אף על פי כן:

א. ישנן אמירות ואידיאולוגיות שארה"ב מנסה להנחיל לעולם⁷⁵, שיש בהם יסודות של טוב. כמו כן היחס לישראל הוא שונה לאין ערוך⁷⁶. אמנם יש הטוענים שהכל מותנה באינטרסים, ויש לארה"ב אינטרס אגואיסטי בחיזוק קשריה עם ישראל. אין ספק שיש בכך ממד אמיתי (הקשרים נוצרו גם על רקע השתייכותן של ארצות ערב לגוש הקומוניסטי, ועל רקע הלחץ על ישראל להימנע מפיתוח נשק גרעיני), אם כי לפי תחושתנו אין זאת האמת במלואה. יחד עם האינטרס מעורבים גם צדדי טוב מצד עצמו.⁷⁷ איננו באים

73. כדי שלא לנתק לחלוטין בין הדיון העקרוני שלפנינו ובין העובדות, נפרט שתי עובדות בסיסיות: א. למרות שהיו בידי סוכנות הביון האמריקאית צילומים של מחנה ההשמדה אושוויץ, ולמרות שהופעל לחץ כבד על הממשל לפגוע במחנה או במסילות הברזל המוליכות אליו, נמנעה ארה"ב מלעשות כן.

ב. ארה"ב החלה להעניק מלוות לישראל בשנת תש"ט, אם כי תמכה במקביל גם במצרים, אויבתה של ישראל, וכן העניקה לישראל סיוע צבאי החל משנת תשכ"ד.

74. שמענו בשם הרצי"ה שתיאר את ארה"ב כמגדל בבל. בונים גורדי שחקים כדי שכאשר יסתכל אדם למעלה, לא יזכר בדי', אלא יתפעל ממגדל בבל המודרני, ויעריץ את האדם וכוחו.

75. עצם הרצון להנחיל ולהשליט בעולם את תפיסת ארה"ב, האקטיביות והיוזמה, מעידים כי יש בה משהו שאין באירופה - הרצון לתקן. אמנם גם אירופה משפיעה על העולם, אולם אנו חשים שהדבר לא נעשה מתוך מוטיבציה וכערך, אלא קורה מאליו. לעומתה, ארה"ב יוזמת ומתערבת בדברים שונים בעולם באופן אינטנסיבי.

76. אם רוצים, אפשר להפליג ולומר שכיוון שאנו תופסים את מדינת ישראל כשלב מרכזי בתהליך הגאולה, הרי לפנינו מדינה התומכת (באופן כללי) בתהליך זה.

77. אינדיקציה מסוימת לשתי הנקודות שהוצגו: ערכים בכלל והיחס לישראל בפרט, שטענו כי הן נובעות לא רק מאינטרסים אלא גם מערכים, היא העוצמה שארה"ב משקיעה בדברים אלו.

חלילה להכשיר את התרבות הקלוקלת שארה"ב מייצאת. אנו מדברים על הערכים העומדים בבסיס ארה"ב ועל מערכת היחסים של מדינת ישראל עם ארה"ב. אנו רוצים להציע שהסיבה לכך היא ההתרחקות מהמרכז הנוצרי המסורתי, חשיבה עצמאית-חופשית-מחודשת, וזאת כחלק מתהליך התקדמות כלל עולמי.

ב. יש לזכור כי את ארה"ב הקימו נוצרים פרוטסטנטים שברחו מפני רדיפות הקתולים, והיא, הכנסיה הפרוטסטנטית, הכנסיה הראשית שם. הכנסיה הפרוטסטנטית מהווה התקדמות גדולה ביציאה מהעיוות הנוצרי. היא ביטלה את ענין המחילות, הוציאה סממני ע"ז (אין תמונות, אין שתיית יין ואכילת לחם), וביטלה את איסור החיתון לכמרים. נדמה שכשהרב בא חשבון עם אירופה הוא מתייחס לנצרות המצויה בה - הקתולית⁷⁸.

לאור שתי ההערות הנ"ל, נדמה כי נפתח פתח לחלק בין ארה"ב לאירופה ולהתייחס לדברים בהתאם.

הנצרות - קשע מכאן או טעות?

איננו בטוחים שיש לסוגיא זו השלכות מעשיות. זאת שאלה עיונית יותר, אם כי ייתכן שיש נגזרת מעשית מסוימת הנובעת ממנה אותה נציע בסוף. בפסקאות רבות הרב רואה את הנצרות כרשע מכוון ומתוכנן, אך למרות שנראה שלדעתו הנצרות היא אחת הצרות הנוראות שנחתו על העולם, אם לא הקשה שבהן, בכל זאת, יש מספר התבטאויות בהן הרב ציין לפחות את תחילת הנצרות, כדבר שטעות עמדה ביסודו⁷⁹. הטעות היתה הבנה מוטעית, או אפילו רעיונות שניתן לומר בזהירות שיש בהם ממד של אמת אשר הקדימו את זמנם והופיעו כשהעולם לא היה בשל לכך,

---

קשה להאמין שהאדם והאומה, משקיעים כל-כך הרבה אנרגיה, זמן וכסף, לאורך שנים רבות כל-כך בדברים שאין הם מאמינים בהם כערך.

78. אם כי יש לציין שכאשר נשאל על כך הרצי"ה [שיחות הרצי"ה מס' 3, עמ' 2] הוא לא עשה חילוק בין הזרמים השונים.

79. עיין למשל באורות, ישראל ותחייתו ה' וכן באורות התחיה, פרקים ג' ונ"ד.

ולפיכך איבדו את הפרופורציה הנכונה⁸⁰. אם האפשרות השנייה נכונה הדבר מעלה תהיות בדבר תיקון הנצרות והנוצרים.

הפריצות

הרב מתייחס בעיקר לכוח ההרס והאלימות המוחבאת באומות, שהמוסר הנוצרי אינו מתקנו אלא מחפה עליו, ולפיכך כאשר ההתרחשות הפנימית גועשת, אנו נפגשים עם אלימות בלתי מרוסנת כדוגמת מלחה"ע הראשונה. כוח נוסף המתפרץ היום הוא יצר המין⁸¹. לעני"ד העניין נובע מאותה נקודה שממנה נובעת התפרצות האלימות⁸². הנצרות החניקה במשך אלפיים שנות קיומה את כוח יצירת החיים, וציירתו כזוהמת החטאים (אם כי ברור שבפועל הנוצרים נישאו והולידו ילדים). כוח חיים זה לא יכל לסבול את המועקה, ולפיכך הוא פורץ מסגרות בימינו מעבר לכל פרופורציה⁸³. שוב נחשף כי אין הנצרות מתקנת את האדם אלא רק דואגת לדחיקת יצריו, עד שהם לא יכולים לשבת במחנק ופורצים בעוז.

הצעד הבא הוא ההבנה שגם בישראל פושה הנגע⁸⁴, ואף בקרבנו ישנן בעיות פריצות לא קטנות. לאור האמור, מסתבר כי לא הכפייה והמאבק (הן בדור בכללו, הן באנ"ש

80. לדוגמה, **במאמרי הראי"ה** [עמ' 508-509] הרב מסביר כי הנצרות הקדימה את הקץ בקריאתה למחוק את השנאה ואת הרשעה. וכן **באורות ישראל** [ה' טו] הרב אומר כי השנאה לישראל נבעה מקבלה של החובות מבלי שהם יהיו מוכשרים לכך, אולם לעתיד לבא יוכשר העולם ואז יוכר העונג והאושר שחובות אלו נותנים לחיים.

81. **אורות התשובה** [י"ב, י] ובמקבילה **בערפלי טוהר** [עמ' ק"ד - ק"ה] "המתודה העוזבת את האמת ואת המשפט והולכת אחר לבבה, זו מינות, הגוררת אחריה כל רצח וכל זימה, למרות שהיא תמיד פושטת טלפיה ואומרת ראו שאני טהורה..."

82. את המעבר מאלימות למין, אפשר למקד באמירה המופרסמת: **'Make love not war'** (עשו אהבה, לא מלחמה). מעבר משפיכות דמים לגילוי עריות, כשהכל במעטפת של עבודה זרה.

83. סיבה נלווית לפריצות, מעבר לעוצמת כוח החיים, היא בקשת האמת. הצביעות העבירה את האדם על דעתו, הוא לא יכל לסבול יותר את השקר של הכנסייה בתביעה העקרונית להתנזר מחד, ובקיום יחסי אישות בפועל, מאידך. הסתירה הזאת יצרה דיסהרמוניה בנפש האדם, עד שלא יכל לשאת זאת.

84. **מאמרי הראי"ה** [עמ' 342]: "נשינו צריכות דוקא ללכת אחרי האופנה היותר פרוצה!! והכל כדי לחקות את הנימוסים של אירופה הגוססת, ולהכניסם בחזקת היד, פה בארץ הקדם, ובארץ

'אורות המלחמה' לאור יחס הרב קוק לנצרות

ובילדינו) יביאו לתוצאות חיוביות בנושא. יתרה מזאת, ייתכן וההחנקה עלולה ליצור תגובה כפי שתוארה לעיל, כלומר אי-תיקון פנימי וחיים על-פי מוסכמות חיצוניות, שבסופו של דבר יביאו לפריצתן ושבירתן ח"ו. נדמה שהפתרון נעוץ בהעמקה וההסברה, מה בין תפיסת ישראל לתפיסה הנוצרית בעניין זה. כפי שצינו מספר פעמים, נדמים לפעמים מושגים נוצריים שעוותו ממקורות יהודיים כקרובים ליהדות, והדבר מטעה, ואנו חושבים במושגים נוצריים. למשל בהקשר זה, מושג הקדושה, שהוא קרוב ללבנו, נחפף לא פעם עם הינזרות מחיי משפחה תקינים, ונדמה כי אין פני הדברים כך בתפיסתנו, והדברים ארוכים⁸⁵.

תורה לנוצרים

שיבת ציון והקמת המדינה הם שלבים מתקדמים בהופעת הגאולה. אנו מצפים שגם שאר השלבים יופיעו וביניהם עליית הגויים לבקש דעת ה' מפי עם ישראל. כפי שתיארנו, הנוצרים חיו וחיים הוויה רוחנית מסוימת, אמנם מעוותת אך משמעותית בעבורם. ייתכן, כי היום, בעולם החילוני העניין פחות משמעותי מבעבר, אך עדיין העניין הדתי תופס מקום. יש להרהר מה יהיה לנו להציע בבוא העת. האם רק שבע מצוות בני נח? שמא הדרכה בהנהגת החברה והמדינה באופן ישר ומוסרי יותר? האם הדבר יענה לצורך הרוחני, שהנוצרים הורגלו בו במשך מאות שנים בעבודות פולחן אליליות כאלו ואחרות?⁸⁶

המלחמה של היום

אנו נלחמים בשנתיים האחרונות נגד ערביי ארץ-ישראל. אנו רוצים להעיר הערה על יחסו של העולם בכלל ואירופה בפרט למאבק זה. כידוע, האירופים דורשים לא פעם מאיתנו לוותר לצד הערבי, מטיפים לנו מוסר על היותנו שולטים וכובשים, ומצפים מאיתנו להמשיך ולסבול בשקט. אם נאסוף את הנקודות שדוברו עד כה, נגלה כי הדברים נובעים:

הקודש, אשר לא תוכל שאתם?!" דברים אלו נאמרו בשנת תרפ"א ונראה שהיום הדברים נכונים פי כמה.

85. ביחס לקדושת הזיווג עיין **באורות הקודש** [ח"ג, עמ' רח"צ-ש"א] ובמהר"ל **באר הגולה** [עמוד צ"ג] ועוד.

86. עיין **צהר עלון ב'**, עמ' 106 ו-112.

1. מאינטרס אגואיסטי, האומר שהעולם הערבי נוח ומשתלם לאירופה יותר מאשר מדינת ישראל.
2. שנאת ישראל המוטבעת בנצרות ומחלחלת ביודעין ובלא יודעין.
3. המוסר הנוצרי, שהתיימש מהטוב המעשי ומוותר לאכזרים, הדורש מאיתנו בצביעות להגיש את הלחי השנייה.

כך חשנו תקופה ארוכה וסלדנו מאמירות אלו. אולם אנו רוצים להציע פתח להבנה מעט שונה. אמנם, הדוברים ייתכן ואומרים זאת מהסיבות לעיל, אולם **עומק האמירה הוא תביעה מישראל לעמוד ברמה מוסרית גבוהה יותר**.⁸⁷

לדוגמה: יתכן שיש משהו אמיתי בתביעה שיש להרוג רק את נושאי הנשק. ברור שגם המסייעים צריכים להיענש, אך אל לנו להקל בחיי אדם, אפילו באויבינו. נכון, שיש בכך צביעות, כיוון שאין אף צבא שמסכן את חייליו בסוג הלחימה הקשה הזה, ובדרך כלל פוגעים באזרחים פגיעות קשות הרבה יותר ממה שנדרש. אך כאמור, רק מישראל ודווקא מישראל יש דרישה להקדים את העולם ולעמוד בקריטריונים גבוהים יותר.⁸⁸

יתרה מזאת, **אנו אכן עומדים במבחן ומציבים רף גבוה יותר**. נצייר לעצמנו מצב שבו מדינה מערבית תאלץ להלחם בעתיד, ויעלו בה קולות המתנגדים להפצצות ללא הבחנה וכדומה. יסבירו אנשי הביטחון כי אי-אפשר אחרת, ורק כך ניתן לנהל מלחמה. מייד תעלה האמירה כי אפשר אחרת, אם רוצים, אם יש את העמדה המוסרית הזאת באופן יציב, ואם יש צבא מאוד מקצועי, אפשר לנהל מלחמה שערה באופן מוסרי יותר, שהרי היה צבא שהצליח לעשות זאת - צבא ההגנה לישראל! אנו חשים כי מעולם לא היתה מלחמה מוסרית יותר, בניסיון הבלתי מתפשר לא להישטף בברבריות מלחמתית אלא לנהלה בנחישות ומתוך רוממות האומה.

---

87. אין כוונתנו לתביעות ליתור על חלקים מהארץ וכדומה, אלא לאמירות מוסריות המובעות כלפינו.

88. מצב ביניים כזה, שבו ישראל מוכשרים למעמד מוסרי נעלה יותר ואומות העולם אינן מוכשרות לכך עדיין, עולה בכתבי הרב. עיין לדוגמה **עין אי"ה**, שבת ב, ו', מא.

זאת דוגמה לעניי' לברור עמוק מאוד שיש לעשותו, אלו אמירות הן נוצריות ועלינו להלחם בהם בכל תוקף, ובאלו אמירות, יש גרעין יסודי של אמת מעבר לכל הכיסויים. עלינו לזהות את אור ישראל המכוסה בעטיפות ובעיוותים, ולברר כיצד אפשר להצילו, להשיבו, ללמוד אותו ולהפנימו מחדש.

ח. אחרית דבר

המינות שתתפשט על העולם כולו, לפני האורה הגדולה העליונה שתופיע עליה, היא כדמות ההעדר הקודם להויה, בכל היש כולו. על כן גם הצורה הרוחנית העתיקה של האמונה צריכה להתקרב ולהסרח, חכמת סופרים תסרת. ואחר הסרחון הזה, מתחלת צורה חדשה כד מסרח גביל, ויוצא אפרוח עליון ציפור טהורה, המוצאה בית מכבר בקן ציפור העליון, דיתב תמן קוב"ה וחד מסכנא. [אורות האמונה. עמוד 38]

אנו מקווים כי שתי המטרות שהצבנו בתחילת המאמר: לימוד מעמיק של אוה"מ, ורכישת כלים רוחניים בהתמודדות מול הנצרות, הושגו ברמה מסוימת. לאחר הלימוד הארוך של סוגיות אלו ובירורן, התבאר לנו כי המטרה המרכזית היא **בירור זהותנו ושורש אמונתנו**. עלינו להכיר כי עיקר המלחמה של היום היא מלחמת הדיעות. ההתמודדות מול הנצרות, עיקר עניינה הוא שהמושגים של בית-המדרש, של נשמת האומה, ילכו ויצטרפו, ילכו ויתבררו. סגולת ישראל היא באחדות הכוללת, חובקת זרועות עולם ומחברת שמים וארץ, אידיאליים א-להיים המתגלמים בחיי מעשה פשוטים. אומתנו שואפת היא לרומם את ההויה כולה אל הטוב והיושר הא-להי, ואנו נקראים לבירור הפנימי הזה, שעל-ידו ומתוכו תזדכך האמונה ותופיע במלוא אורה והדרה על תבל ומלואה.

המינות שתתפשט על העולם כולו, לפני האורה הגדולה העליונה שתופיע עליה, היא כדמות ההעדר הקודם להויה, בכל היש כולו. [שם]

אנו תפילה, שמתוך ההעדר הנורא הזה, נלך אנחנו ונעמיק בשם ישראל, ומתוך כך נוכל לקרוא בשפה ברורה, פנימה אל אומתנו, והחוצה לעולם כולו, בשם ה' א-להי ישראל.

ט. מקורות בכתבי הרב להרחבה ולהעמקה

1. אורות המלחמה : א', ה', ח'.
2. ישראל ותחיתו : ג'-י', ט"ו, י"ט.
3. אורות התחיה : ב'-ג', י"ב, נ"ד.
4. מהלך האידיאות : עמ' קי"ב-קי"ד.
5. אורות ישראל : פ"ה ד', ז', ט"ו.
6. אורות הקדש : ח"ב עמ' תנ"ג, תנ"ו תפ"ח-ת"צ.
7. אורות האמונה : עמ' 21-38, 109-111, 125.
8. מאמרי הראי"ה : ח"א עמ' 5-6.
9. ערפילי טוהר : עמ' קי"ד-קי"ז.

תרשימים עזר לפרק ג'

